

มานุษยวิทยากับจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์¹

Anthropology and Human Research Ethics

จักรพันธ์ ชัดชุมแสง

Jaggapan Cadchumsang

กลุ่มวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาสังคมศาสตร์

Division of Sociology and Anthropology, Department of Social Sciences

และศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง

and Center for Research on Plurality in the Mekong Region

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

บทคัดย่อ

จริยธรรมการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นประเด็นสำคัญที่แวดวงวิชาการในปัจจุบันให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ที่เน้นวิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณา นักมานุษยวิทยาต้องเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับคนที่ศึกษาในพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนนำไปสู่การถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นจากการทำการทำวิจัยในสนามซึ่งต่อมาได้นำไปสู่การเคลื่อนไหว ต่อรอง และท้าทายเกี่ยวกับจริยธรรม

¹ ในบทความนี้ผู้เขียนเน้นที่ “มานุษยวิทยาวัฒนธรรม” (cultural anthropology) ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่สาขาย่อยของมานุษยวิทยาตามแบบของมานุษยวิทยาในทวีปอเมริกาเหนือ ได้แก่ มานุษยวิทยากายภาพ โบราณคดี และมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ และมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ในขณะที่ในสหราชอาณาจักรเรียกมานุษยวิทยาวัฒนธรรมว่า “มานุษยวิทยาสังคม” (social anthropology) หรือบางประเทศในยุโรปเรียกว่า “ชาติพันธุ์วิทยา” (ethnology) ส่วน “จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์” โดยทั่วไปเป็นหลักจริยธรรมที่ใช้กับควบคุมการวิจัยที่ทำกับมนุษย์เท่านั้น ในขณะที่หลักจริยธรรมของมานุษยวิทยาจะครอบคลุมถึงการวิจัยกับสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ ซากดึกดำบรรพ์ วัตถุสิ่งของ โบราณสถาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี บทความนี้เน้นเฉพาะหลักจริยธรรมในแวดวงมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องเฉพาะการวิจัยในมนุษย์

ในแวดวงมานุษยวิทยาในสังคมตะวันตกจนขยายไปทั่วโลก บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างมานุษยวิทยากับจริยธรรมหลักจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญของมานุษยวิทยาซึ่งเชื่อมโยงกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์สากลที่ครอบคลุมงานวิจัยของศาสตร์แขนงต่าง ๆ และข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในมานุษยวิทยา นอกจากนี้บทความนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าในโลกวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการตรวจประเมิน นักมานุษยวิทยาไม่เพียงต้องต่อรองกับผู้คนที่พวกเขาศึกษาในขณะที่ฝังตัวอยู่ในสนามหรือต่อรองกับตัวเองระหว่างการเป็น “คนใน” กับการดำรงตนให้เป็น “คนนอก” เท่านั้นแต่ต้องต่อรองกับจุดยืนทางญาณวิทยาของสาขาวิชากับจริยธรรมที่กำหนดโดยสถาบันด้วย นอกจากนี้บทความเสนอให้นักมานุษยวิทยาของไทยตระหนักถึงความสำคัญของหลักจริยธรรมให้มากขึ้น ขณะเดียวกันคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยควรมีความยืดหยุ่นให้มากขึ้นในการพิจารณาโครงการวิจัยทางมานุษยวิทยา รวมทั้งเรียกร้องให้มีการจัดตั้งสมาคมมานุษยวิทยาเชิงวิชาชีพเพื่อจะได้นำไปสู่การพัฒนาแนวทางจริยธรรมเป็นของตนเอง

คำสำคัญ: จริยธรรมการวิจัย, จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์, หลักจริยธรรม, แนวทางจริยธรรม, มานุษยวิทยา

Abstract

Ethics, particularly human research ethics, is a crucial issue that has been widely discussed and seriously argued in an academia worldwide. As practitioners of a discipline in the social sciences that mainly employs an ethnographic research method in exploring socio-cultural phenomenon, anthropologists are expected and required to continually interact with their research participants in the field for a long period of time. Given the importance of this particular methodology, questions on ethical issues often arise in fieldwork; and it has resulted in movements, negotiations, and contestations regarding ethical standards and practices that began first in the West and later extended throughout the world. This article primarily deals with three main points: the relationship between anthropology and ethics, ethical codes and guidelines developed in anthropology, and considerations regarding research ethics in anthropology. Additionally, the article suggests that in an academic world critically influenced by audit culture, anthropologists must not only negotiate with people whom they study from a position as either “insider” or “outsider” but must also reconcile the epistemological stance of anthropology with institutionalized codes of ethics. Moreover, the article urges Thai anthropologists to acknowledge the significance of ethics, and proposes that research ethics committees, particularly those in the context of Thailand, be more flexible in their reviews of research protocols in anthropology. Ultimately, the paper calls for an establishment of a professional anthropological organization in Thailand, which could lead to a development of its own ethical guidelines.

Keywords: research ethics, human research ethics, code of ethics, ethical guidelines, anthropology

บทนำ

ในปัจจุบัน การวิจัยในแวดวงวิชาการและนอกวิชาการของทุกสาขาวิชาทั้งทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือแม้แต่สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ในหลายประเทศกำลังเผชิญสิ่งท้าทายใหม่จากการถูกควบคุมคุณภาพท่ามกลางกระแสสิทธิมนุษยชนและปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมการตรวจประเมิน” (audit culture)² อันเป็นการตรวจสอบรูปแบบใหม่ (New accountabilities) (Strathern, 2000) ที่ปรากฏตัวและส่งผลกระทบต่อแวดวงการศึกษาในระดับอุดมศึกษามาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 (Caplan, 2003) และการทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกันภายใต้มุมมองที่ว่างานวิจัยใดๆ ที่กระทำกับมนุษย์หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการใน “ภาษาของจริยธรรม” (the language of ethics) (Mills, 2003: 37) ว่า “การทำวิจัยในมนุษย์”³ ซึ่งหมายถึง “การศึกษาวิจัย การสอบถาม การสัมภาษณ์ทางสังคมศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและสภาวะแวดล้อมต่างๆ การทดลองเภสัชผลิตภัณฑ์ เครื่องมือแพทย์ การศึกษารวมชาติของโรค การวินิจฉัย การรักษา การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกระทำต่อคน รวมทั้งการศึกษาวิจัยจากเวชระเบียนหรือฐานข้อมูล วัตถุสิ่งส่งตรวจ น้ำคัดหลั่ง เนื้อเยื่อที่ได้จากร่างกายคน รวมถึงการศึกษาทางสรีรวิทยา ชีวเคมี พยาธิวิทยา การตอบสนองต่อการรักษาทางด้านกาย ชีวเคมี จิตวิทยา ในอาสาสมัครปกติและผู้ป่วย ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่าเป็น การวิจัยทางชีวเวชศาสตร์ (biomedical research)” (ธาดา สืบหลินวงศ์ และคณะ, 2551: 2-3) จำเป็นต้องผ่านการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล ส่งผลให้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หน่วยงานวิจัย กระทรวงสาธารณสุข หรือโรงพยาบาลต่าง ๆ ได้ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์⁴ พัฒนามาตรฐานขั้นตอน

² ในวงการศึกษพบว่าวัฒนธรรมการตรวจประเมินมีอิทธิพลต่อการประกันคุณภาพ (quality assurance) การเลือกสรรงานวิจัย (research selectivity) การประเมินการสอน (teaching review) รวมทั้งการตรวจประเมินจริยธรรม (Caplan, 2003)

³ ในหนังสือ “แนวทางจริยธรรม การทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ. 2550” จัดทำโดยชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย เรียกว่า “การทำวิจัยในคน” (ธาดา สืบหลินวงศ์ และคณะ, 2551)

⁴ บางแห่งเรียก ethics committee (EC) บางแห่งใช้คำว่า institutional review board (IRB) หรือ research ethics board (REB)

การปฏิบัติ (Standard Operating Procedure – SOP) และดำเนินการพิจารณา ด้านจริยธรรมการวิจัยที่ส่วนใหญ่วางอยู่บนพื้นฐานของรายงานเบลมอนต์ (The Belmont Report) อันมีหลักจริยธรรมที่สำคัญสามประการ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for persons) หลักผลประโยชน์ (Beneficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) (วิชัย โชควิวัฒน์ และทิพิชา โปษนานนท์, 2551)

หลักความเคารพในบุคคล เน้นว่าแต่ละบุคคลควรได้รับการปฏิบัติอย่าง บุคคลอิสระ และบุคคลที่ขาดความเป็นอิสระต้องได้รับความคุ้มครอง ประเด็นสำคัญ ที่ต้องพิจารณาคือ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคล เปราะบางและอ่อนแอ (vulnerable persons) ซึ่งด้วยความสามารถทางร่างกายหรือ ด้วยความสามารถในการตัดสินใจ การที่บุคคลให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย อย่างมีอิสระไม่ถูกบังคับขู่เข็ญหรือเข้าร่วมด้วยความเกรงใจ การที่บุคคลได้รับข้อมูล หรือรายละเอียดอย่างเพียงพอก่อนให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย การเคารพ ในความเป็นส่วนตัว (privacy) และการรักษาความลับ (confidentiality) ของอาสาสมัคร การวิจัย (research subjects)⁵ และสิทธิในการถอนตัวจากการเข้าร่วมในโครงการวิจัย โดยไม่มีความผิดหรือเสียสิทธิประโยชน์ใด ๆ **หลักผลประโยชน์** ให้ความสำคัญกับ หน้าที่ของผู้วิจัยในการป้องกันสวัสดิภาพของอาสาสมัคร หลักข้อนี้มีความหมาย มากกว่าการไม่ก่อให้เกิดอันตราย (do no harm) แก่อาสาสมัคร แต่กินความไปถึง การออกแบบงานวิจัยด้วยความรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์⁶ สูงสุดและลดความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด (To maximize potential benefits and minimize potential risks) ส่วน**หลักความยุติธรรม** แต่เดิมครอบคลุมเฉพาะประเด็นที่ว่าบุคคลต้องมี คุณสมบัติที่เหมาะสมในการถูกเลือกหรือสุ่มเข้ามาเป็นอาสาสมัครของงานวิจัย แต่จาก

⁵ จากจุดนี้จะใช้คำว่า “อาสาสมัคร” ในบทความแทนคำว่าอาสาสมัครการวิจัย ทั้งนี้ ในเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับหลักจริยธรรมของมานุษยวิทยามักใช้คำว่า ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย (research participants) แทนคำว่า อาสาสมัครการวิจัย

⁶ หมายถึงประโยชน์โดยตรงที่อาสาสมัครได้รับจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย เช่น อาการป่วยดีขึ้นในกรณีของ การเข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงทดลองทางคลินิก (clinical trials) หรืออาสาสมัครสามารถนำความรู้ที่ได้รับไป บริหารจัดการหนี้ของครัวเรือนได้ ในกรณีของการเข้าร่วมโครงการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เป็นต้น

การตีความในหลักความยุติธรรมโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวหลายกลุ่มทำให้ภายหลังได้มีข้อเสนอเพิ่มเติมว่าการที่ตัดผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยออกไปถือเป็นการกระทำที่ขาดจริยธรรมด้วยเช่นกัน (วิชัย โชควิวัฒน์ และทิพิชา โปชนานนท์, 2551; ธาดา สืบหลินวงศ์ และคณะ, 2551; ดูเพิ่มเติมใน Amdur and Bankert, 2011: 19-27)

ในประเทศไทยพบว่าจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เริ่มต้นในแวดวงแพทยศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงทดลองทางคลินิก (clinical trials) ที่มีการทดสอบประสิทธิภาพของยา เครื่องมือแพทย์ รวมทั้งวิธีการรักษาก่อนที่จะขยายตัวมายังสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์สุขภาพ รวมทั้งแวดวงสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ในเวลาต่อมา ปัจจุบันมีการร่าง “พระราชบัญญัติการวิจัยในคน” ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการตั้งแต่วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2558 การร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวได้เริ่มต้นเมื่อกว่าสิบปีที่ผ่านมา ขณะนี้ยังอยู่ในขั้นตอนของการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และยังมีประเด็นสำคัญที่ถกเถียงกันอยู่คือ หมวด 6 บทกำหนดโทษที่ผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติดังกล่าวมีโทษในหลายลักษณะ ได้แก่ ถูกปรับ ถูกจำคุก รวมทั้งการถูกระงับไม่ให้ทำวิจัยไม่เกินห้าปี ไม่ต่ำกว่าห้าปี และที่ร้ายแรงที่สุดคือห้ามทำวิจัยในมนุษย์ตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2560)⁷ นอกจากนี้เหตุผลดังกล่าวแล้ว ยังมีเหตุผลที่ว่า การได้รับการรับรองว่าผ่านการพิจารณาทางจริยธรรมการวิจัยได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของ การตีพิมพ์ผลงานในวารสารทางวิชาการหลายฉบับ และยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยต้นสังกัด⁸ เหตุการณ์ที่ยิ่งทำให้มีการตื่นตัวเรื่องจริยธรรมการวิจัยมากขึ้นในวงการศึกษาของไทยได้แก่การมีประกาศคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง

⁷ จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ที่อยู่ในแวดวงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ท่านหนึ่ง ทำให้ทราบว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเน้นเฉพาะการทำวิจัยในมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ หรือหากเป็นการวิจัยทางสังคมก็จะเป็นสังคมศาสตร์การแพทย์ เป็นหลัก

⁸ การตั้งเงื่อนไขว่างานวิจัยที่จะได้รับทุนสนับสนุนจะต้องผ่านการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยก่อน เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกามานานหลายปีแล้ว (Wax, 2018)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2560 ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าผู้ที่ขออนุญาตรับการพิจารณากำหนดตำแหน่งทางวิชาการ “หากผลงานทางวิชาการมีการใช้ข้อมูลจากการวิจัยในคนหรือสัตว์ ผู้ขอตำแหน่งจะต้องยื่นหลักฐานแสดงการอนุญาตจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของสถาบันที่มีการดำเนินการ” ด้วยเหตุนี้ จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จึงกลายเป็นสิ่งที่ถูกพูดถึงและถกเถียงกันมากขึ้นในสังคมไทย

ในวงการการศึกษาของไทย พบว่าสถาบันอุดมศึกษาของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ (national research universities) มีการตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยขึ้นเพื่อพิจารณาโครงการวิจัยที่ดำเนินการโดยบุคลากรและนักศึกษา ทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา และได้พัฒนามาตรฐานขั้นตอนการปฏิบัติขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินงานให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ และอิงอยู่กับหลักการ (principles) สากตลอดจนแนวทางต่าง ๆ (guidelines) ที่พัฒนาขึ้นในภายหลัง ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยอาจดำเนินงานในลักษณะของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยส่วนกลาง (central institutional review board) หรือคณะกรรมการของแต่ละคณะ หรือดำเนินงานควบคู่กันไปขึ้นอยู่กับนโยบายของสถาบันดังกล่าว การบริหารจัดการ รวมทั้งความพร้อมด้านงบประมาณและบุคลากร องค์กักระดับชาติของไทยที่ดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและจัดการฝึกอบรมจริยธรรมการวิจัยได้แก่ ชมรมจริยธรรมการวิจัยในคนในประเทศไทย (Forum for Ethical Review Committees in Thailand – FERGIT) ซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 นอกจากนี้ยังมีสำนักงานคณะกรรมการร่วมพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนของประเทศไทย (Central Research Ethics Committee – CREC) ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่มีบทบาทในการพิจารณาโครงการวิจัยที่เป็นพหุสถาบันเพื่อให้โครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลายสถาบันสามารถเริ่มดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบัน CREC มีคณะกรรมการสองชุด ได้แก่ ชุดชีวการแพทย์ และชุดสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ (สำนักงานคณะกรรมการร่วมพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนของประเทศไทย, 2561) เพื่อให้ได้รับการยอมรับว่าดำเนินงานเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่ดำเนิน

การวิจัยในมนุษย์ที่มีความพร้อมอาจดำเนินการติดต่อกับให้มีการตรวจประเมินโดยองค์กรอิสระชื่อ The Strategic Initiative for Developing Capacity in Ethical Review (SIDCER) ซึ่งดำเนินงานตรวจประเมินร่วมกับชมรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกตะวันตก (Forum for Ethical Review Committees in Asia and the Western Pacific – FERCAP) หรือในระดับชาติอาจติดต่อขอรับการตรวจรับรองคุณภาพมาตรฐานการดำเนินงานจากคณะผู้ตรวจรับรองคุณภาพคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ระดับประเทศ (National Ethic Review Committee System of Thailand - NECAST) ซึ่งอยู่ภายใต้สำนักงานมาตรฐานการวิจัยในคน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ในแวดวงมานุษยวิทยาของไทย ถึงแม้มีการเรียนการสอนและการทำวิจัยมาเป็นเวลานานกว่าครึ่งศตวรรษ อาทิ งานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่ทำโดยศูนย์วิจัยชาวเขาซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2508 และมีนักวิชาการจากชาติตะวันตกเข้ามาทำวิจัยเชิงมานุษยวิทยาในประเทศไทยมาตั้งแต่มากกว่าหนึ่งร้อยปีที่แล้ว⁹ โดยมีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ซึ่งเริ่มดำเนินกิจกรรมทางวิชาการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการและสนับสนุนการศึกษาและวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาของประเทศไทยก็ตาม แต่พบว่าปัจจุบันนี้แวดวงมานุษยวิทยาของไทยยังไม่ได้มีการกำหนดหลักจริยธรรมของสาขาวิชาเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยกับมนุษย์ทั้ง ๆ ที่เป็นสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ที่นักวิจัยใช้เวลาอยู่กับผู้คนที่ศึกษาต่อเนื่องและยาวนานที่สุดเมื่อเทียบกับสาขาวิชาอื่น ๆ และวิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) ที่เน้นให้นักมานุษยวิทยาฝังตัว (immerse/embed) ในพื้นที่วิจัยเพื่อสัมผัสภาษณ์เชิงลึกตลอดจนเฝ้าสังเกตพฤติกรรมและความเป็นไปในชีวิตประจำวันของผู้คนที่ศึกษาตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องรู้ลึกความเป็นส่วนตัวอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จนนำไปสู่ประเด็นปัญหาในเชิงจริยธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประเทศไทยยังไม่มีสมาคมวิชาชีพของนักมานุษยวิทยาเหมือนกับหลาย

⁹ อาทิ ออดอล์ฟ บาสเตียน (Adolf Bastian, 1826 – 1905) นักวิชาการชาวเยอรมันซึ่งเข้ามาศึกษาชาติพันธุ์ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2410 หรือ ฮิวโก เบอนาตซิก (Hugo Bernatzik, 1897 - 1953) นักมานุษยวิทยาชาวออสเตรียที่เดินทางมาประเทศไทยเพื่อศึกษาชาติพันธุ์ในช่วง พ.ศ. 2481

ประเทศ¹⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรที่ตื่นตัวในเรื่องจริยธรรมมาเป็นเวลานานและกำหนดแนวทางการทำวิจัยบนพื้นฐานของการมีจริยธรรมไว้อย่างชัดเจน หรืออาจเป็นเพราะนักมานุษยวิทยาไทยเองยังเห็นความสำคัญของจริยธรรมไม่มากเท่าที่ควร จึงทำให้แทบไม่มีนักมานุษยวิทยาไทยหยิบยกหรือตั้งคำถามต่อประเด็นจริยธรรมในงานของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นงานที่ศึกษาผู้ต้องขังหญิงซึ่งถูกจัดว่าเป็นบุคคลเปราะบางและอ่อนแอตามหลักจริยธรรมการวิจัยที่ถึงแม้ผู้ศึกษาจะชี้ให้เห็นถึงขั้นตอนอันยุ่งยากของการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในทัศนสถานหญิง แต่ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในเนื้อหาว่าเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ต้องขังหญิงที่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย และขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการใด (สายพิน ศุภุทธมงคล, 2542) หรืองานวิจัยที่ศึกษา “คนไร้บ้าน” ในพื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานครซึ่งแม้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง “กระบวนการในการเข้าหากลุ่มคนไร้บ้าน” (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2552: 16) แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนขอความยินยอมจากคนไร้บ้านที่ศึกษาแต่อย่างใด ทั้งนี้ผู้วิจัยระบุอย่างชัดเจนว่าได้ตระหนักในสถานะของการเป็นคนแปลกหน้าของตนเองที่ถูกตั้งคำถามจากคนไร้บ้าน โดยได้พยายามแนะนำตัวเองว่าเป็นนักศึกษาที่ต้องการศึกษาคนไร้บ้านเพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองของคนในสังคม แต่การเปิดเผยตัวตนของนักวิจัยดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ความหวาดระแวงของคนไร้บ้านหมดไป ดังที่ผู้วิจัยชี้ว่า “...เมื่อผู้เขียนซึ่งเป็นคนแปลกหน้า เข้าไปพูดคุยกับพวกเขา และบอกว่าจะมาเรียนรู้ชีวิตของพวกเขา ขอมาเจอเขาบ่อย ๆ มากลุดคลี่ด้วย จึงไม่ใช่แค่เรื่องแปลกหรือเข้าไยจากเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องที่น่าหวาดระแวงอย่างยิ่งว่า ผู้เขียนมีจุดประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร” (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2552: 22) และถึงแม้ผู้วิจัยจะยอมเปิดเผยตัวตนและบอกวัตถุประสงค์ของการศึกษาก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าไม่ได้ทำให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม “การแฝงเข้าไปในสังคมของพวกเขา ส่วนใหญ่ก็จะได้สังเกตพฤติกรรม บทสนทนาที่เป็นธรรมชาติเท่านั้น

¹⁰ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมี “สมาคมนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสยาม (Siamese Association of Sociologists and Anthropologists - SASA) ภายใต้การนำของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งจดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 อยู่แล้วก็ตาม แต่สมาคมฯ ยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังมีบทบาทต่อแวดวงวิชาการและสังคมไม่มากเท่าที่ควร

แต่หากจะรู้ความคิด ก็จำเป็นต้องเปิดตัวและบอกวัตถุประสงค์ที่แท้จริงซึ่งก็จะมีเสียงตอบต่างกัน" (บุญเลิศ, 2552: 35)

นอกจากนี้ หนังสือ **"คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย"** (2545) ซึ่งเป็นงานเขียนสำคัญเพียงเล่มเดียวของวงการมานุษยวิทยาไทยที่นักมานุษยวิทยาชั้นนำของประเทศได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนจากการทำวิจัยในสนามในแง่มุมต่าง ๆ ก็ไม่พบว่ามีท่านใดหยิบยกประเด็นจริยธรรมการวิจัยไว้ในงานเขียน จะมีก็เพียงนิติ ภาวครพันธุ์ (2545) ที่ชี้ให้เห็นถึงการถกเถียงเรื่องจริยธรรมกันอย่างรุนแรงในวงการมานุษยวิทยาอเมริกันในกรณีที่นักมานุษยวิทยาได้รับทุนสนับสนุนให้ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงสงครามเวียดนาม และชี้ถึงข้อห้ามและสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติที่อาจารย์ของท่านที่มหาวิทยาลัยศิลปากรแนะนำลูกศิษย์ก่อนลงพื้นที่ รวมทั้งปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (2545: 228) ซึ่งชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญของมานุษยวิทยาว่าเป็นสาขาวิชาที่ผู้สอน "พร่ำบอกศิษย์ให้มองเห็นชะตากรรมที่มนุษย์มีส่วนร่วมกัน เคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ และไม่ใช้อคติส่วนตัวมาเป็นคำพิพากษาเหตุการณ์หรือการกระทำของผู้คนที่อยู่ต่างวัฒนธรรม หรือกระทำภายในวัฒนธรรมเดียวกันเอง" กระนั้น ทั้งสองท่านก็ได้หยิบยกประเด็นจริยธรรมการวิจัยโดยเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนประสบในขณะที่เก็บข้อมูลในสนามแต่อย่างใด และในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ยังพบอีกว่าประสบการณ์ในการทำวิจัยในสนามของนักมานุษยวิทยาหลายท่านอาจก่อให้เกิดข้อถกเถียงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการถามชาวบ้านในประเด็นความเชื่อที่อ่อนไหวจนนำไปสู่ความเข้าใจผิดของคนในพื้นที่วิจัย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2545) การหลีกเลี่ยงไม่บอกความจริงแก่คนในสนามว่ามาทำอะไร (ยศ สันตสมบัติ, 2545) หรือแม้แต่การอยู่สนามนานกว่าหนึ่งปีครึ่ง แต่คนในพื้นที่วิจัยกลับไม่รู้ว่าเป็นจริง ๆ แล้วนักมานุษยวิทยามาทำอะไรกันแน่ (นิติ ภาวครพันธุ์, 2545)

ขณะที่มีการเพิ่มจำนวนของผลงานตีพิมพ์และการประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในมานุษยวิทยาในแวดวงวิชาการของสังคมตะวันตกมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 21 (Caplan, 2003; Sponsel, 2016) ในแวดวงวิชาการของไทยกลับพบว่าขาดแคลน

วรรณกรรมทางมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญกับจริยธรรมการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีเพียงผลงานของบุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล ที่สะท้อนว่าในการเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา ในบางสถานการณ์เธอไม่อาจยึดหลักจริยธรรมการวิจัย “ในระดับสถาบัน” ได้อย่างเคร่งครัด “เนื่องจากสถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนเป็นเงื่อนไขของกระบวนการเชิงวิภาษวิธีระหว่างจริยธรรมในระดับปฏิบัติการกับความพยายามของผู้วิจัยในการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบหรือความเสี่ยงใด ๆ กับผู้ให้ข้อมูลให้น้อยที่สุด ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงมากกว่าเพียงการปิดบังหรือปกป้อง อัตลักษณ์ของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น” (บุศรินทร์, 2559: 152) นอกจากนี้ยังพบในผลงานของกนกวรรณ มะโนมณี (2559) ซึ่งถึงแม้ว่ามีภูมิหลังการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา แต่ได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในลักษณะเดียวกันกับนักมานุษยวิทยา โดยชี้ว่าในการเก็บข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากเขื่อนน้ำเทิน 2 ในประเทศลาว เธอต้องเผชิญกับสภาวะทางสองแพร่งของจริยธรรมการวิจัย คืออยู่ระหว่างการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัดด้วยการเปิดเผยตัวตนของนักวิจัยและการเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยด้วยการปกปิดตัวตน “เพื่อให้ให้นักวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกบางอย่าง โดยเฉพาะการวิจัยที่มุ่งเข้าถึงข้อมูลเพื่อความเป็นธรรมสำหรับกลุ่มผู้อ่อนแอ เปราะบาง ชายขอบยากไร้ และด้อยโอกาส” (กนกวรรณ, 2559: 178) เนื่องจากประเด็นวิจัยที่ศึกษา มีความอ่อนไหวต่อความมั่นคงของประเทศลาวและผู้ให้ข้อมูลอาจได้รับผลกระทบหรือมีความเสี่ยงจากการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของเขื่อนดังกล่าว เธอจึงเลือกที่ปกปิดตัวตนโดยเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “จรรยาวิธี”

ปรากฏการณ์ที่นำเสนอข้างต้น ผู้เขียนมิได้มีเจตนาวិพากษ์ว่านักมานุษยวิทยาไทยไม่ได้พหุพามุมมองในเชิงจริยธรรมเข้าไปในพื้นที่วิจัยหรือตีตราว่าเป็นนักมานุษยวิทยาผู้ไร้ซึ่งจริยธรรมแต่อย่างใด และผู้เขียนมิได้ด่วนสรุปว่านักมานุษยวิทยาของไทยไร้ซึ่งจริยธรรม ผู้เขียนเพียงต้องการชี้ให้เห็นว่าที่ผ่านมาประเด็นจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อยู่ตรงชายขอบของมานุษยวิทยาไทย รวมถึงการเรียนการสอนมานุษยวิทยาโดยทั่วไปแม้แต่ในแวดวงวิชาการในสังคมตะวันตกที่มักพบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะเอ่ยถึงหรือหยิบยกประเด็นดังกล่าวมาสอนหรือ

อภิปรายในชั้นเรียน¹¹ และบ่อยครั้งที่พบว่านักมานุษยวิทยารุ่นใหม่มักตระหนักถึงปัญหาในเชิงจริยธรรมในขณะที่อยู่ในสนามตามลำพัง (Comitas, 2000) ดังนั้น ในการทำวิจัย นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่จึงยึดหลักจริยธรรมการวิจัยที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเหมือนเป็นกฎเหล็กของสาขาวิชาที่บอกต่อ ๆ กันมา นั่นคือ การใช้นามสมมติสำหรับพื้นที่วิจัยที่นักมานุษยวิทยามักเรียกว่า “สนาม”¹² และนามสมมติสำหรับผู้ให้ข้อมูล โดยอาจมองข้ามประเด็นหรือหลักจริยธรรมการวิจัยอื่น ๆ ที่สำคัญซึ่งควรรู้ก่อนดำเนินการวิจัยระหว่างการดำเนินการวิจัย หรือแม้แต่หลังจากการดำเนินการวิจัยได้สิ้นสุดลง

ท่ามกลางแนวโน้มที่นักมานุษยวิทยาเริ่มหันมองว่าสาขาวิชาของตัวเองเป็น “soft science”¹³ กันมากขึ้นจนนำไปสู่ถกเถียงในประเด็นจริยธรรมกันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (Comitas, 2000: 7) ส่งผลให้มีงานเขียนและข้อถกเถียงเกี่ยวกับจริยธรรม (ethic-speak/ethic-talk) (Mills, 2003: 37, Caplan, 2003: 19) เพิ่มมากขึ้นในแวดวงมานุษยวิทยา รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทวิชาการไทยที่นำเสนอไปข้างต้น ผู้เขียนจึงเสนอว่าถึงเวลาที่นักมานุษยวิทยาไทยควรหันมาพิจารณาจริยธรรมอย่างจริงจังในฐานะนักวิชาการที่อยู่ใน “ศาสตร์หรือชุมชนแห่งศีลธรรม” (a moral discipline or community) (Raymond Firth อ้างถึงใน Caplan, 2003: 3; Silverman, 2003; Caplan, 2003) โดยอาจเริ่มต้นที่การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมานุษยวิทยากับจริยธรรมการวิจัยในโลกตะวันตกซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของ

¹¹ มาริลีนซิลเวอร์แมน (Marilyn Silverman) ศาสตราจารย์ทางด้านมานุษยวิทยาแห่ง York University ประเทศแคนาดา เป็นหนึ่งในผู้ที่ให้ความสำคัญกับการสอนประเด็นจริยธรรมการวิจัยในชั้นเรียน โดยชี้ว่านักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาต่างให้ความสนใจและอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมวิจัยของมานุษยวิทยากันอย่างกว้างขวางในชั้นเรียน (Silverman, 2003)

¹² เช่น ยศ สันตสมบัติ (2534) เรียกหมู่บ้านในจังหวัดพะเยาที่เขาศึกษาว่า “บ้านป่าบาง” และเรียกหมู่บ้านของคนไดโนมนทล ยูนนานของจีนซึ่งเป็นสนามวิจัยว่า “หลักช้าง” (ยศ สันตสมบัติ, 2543)

¹³ นักมานุษยวิทยาจำนวนไม่น้อยมองว่าศาสตร์ของตนเป็นวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ “hard science” ซึ่งมีศีลธรรมของตนเองได้แก่ การให้ความสำคัญกับหลักฐานและความจริง และยังมองว่าประเด็นเชิงจริยธรรมได้ดำรงอยู่ในมานุษยวิทยามานานแล้ว ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเชิงจริยธรรมและหลักจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ที่กำหนดโดยสถาบันซึ่งอิงอยู่กับหลักสากลเท่าที่ควร (อ่านเพิ่มเติมใน Comitas, 2000)

สาขาวิชามานุษยวิทยา เรียนรู้หลักจริยธรรมการวิจัยที่สำคัญของมานุษยวิทยา ตลอดจนให้ความสำคัญกับข้อควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในมนุษย์ของมานุษยวิทยา โดยจะนำเสนอรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

จริยธรรมการวิจัยในแวดวงมานุษยวิทยาของโลกตะวันตก

มานุษยวิทยาเป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งศึกษามนุษย์ในเชิงลึกอย่างรอบด้านที่ก่อตัวอย่างเป็นทางการในสังคมตะวันตกมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในยุคแรกเป็นการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของผู้อื่นโดยอาศัยข้อมูลทฤษฎีที่บันทึกโดยเจ้าหน้าที่อาณานิคม นักเดินทาง พ่อค้า หรือมิชชันนารีเป็นหลัก นักมานุษยวิทยาในยุคนี้จึงถูกวิพากษ์ว่าเป็นนักมานุษยวิทยายบนหอคอยงาช้าง (armchair anthropologists) ที่คำอธิบายเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เคลือบแฝงไว้ด้วยอคติทางชาติพันธุ์ (ethnocentrism) และการใช้ยุโรปเป็นศูนย์กลาง (Eurocentrism) โดยเรียกกลุ่มคนที่ศึกษาว่า “ชนบุพกาล” (primitive people) ซึ่งมีนัยยะในเชิงดูถูกดูแคลน จนกระทั่งในยุคหลังนักมานุษยวิทยาอเมริกันอย่างฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) จึงเริ่มให้ความสำคัญและส่งเสริมให้มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยและการมีมุมมองในเชิงวัฒนธรรมสัมพันธ์ (cultural relativism) ที่ผู้ศึกษาไม่ใช่คุณค่าและมาตรฐานในวัฒนธรรมของตนเองไปตัดสินความดีหรือไม่ดีของวัฒนธรรมที่ศึกษา สืบเนื่องมาจนถึงยุคของการทำวิจัยทางมานุษยวิทยาซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่าการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic research) ที่ให้ความสำคัญกับการฝังตัวอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน เรียนรู้ภาษา มีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม จนเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ราวกับเป็นคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นที่เรียกว่าการมีทัศนะคนใน (insider's view) วิธีการดังกล่าวพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยโบรินิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเชื้อสายโปแลนด์ที่ใช้เวลาในพื้นที่วิจัยที่หมู่เกาะโทรเบรียนด์ (Trobriands) นานถึงสี่ปี นับแต่นั้นเป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาทั้งในและนอกสังคมตะวันตกได้ดำเนินรอยตามขนบของวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่สถาปนาโดยมาลินอฟสกีด้วยการเดินทางไปศึกษาผู้คนในดินแดนต่าง ๆ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของ

ผู้หนึ่งหรือของตัวเอง จนวิธีการศึกษาดังกล่าวได้แพร่หลายและถูกประยุกต์ใช้ในหลากหลายสาขาวิชาในปัจจุบัน ด้วยวิธีการศึกษาดังกล่าว ส่งผลให้มานุษยวิทยาเป็นสาขาวิชาที่ผู้ศึกษาใช้เวลานานกับคนที่ศึกษาและมีความสัมพันธ์ค่อนข้างใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสาขาวิชาใด ๆ ในสังคมศาสตร์ (Comitas, 2000) เพื่อให้ได้มาซึ่งคำอธิบายต่อปรากฏการณ์บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงลึกผ่านมุมมองแบบองค์รวม (holistic view) โดยให้ความสำคัญกับบริบทที่แวดล้อมปรากฏการณ์ที่ศึกษา (contextualism)¹⁴ ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลเสียที่จะนำไปสู่ประเด็นข้อถกเถียงทางจริยธรรมการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการขอความยินยอม การเคารพในความเป็นส่วนตัว การปกป้องความลับของอาสาสมัคร ความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) ไปจนถึงประโยชน์ที่อาสาสมัครจะได้รับ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าที่ผ่านมาแวดวงมานุษยวิทยาไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นทางจริยธรรมแต่อย่างใด ตรงกันข้ามนักมานุษยวิทยาได้แสดงจุดยืน ถกเถียง และต่อรองกับประเด็นจริยธรรม การวิจัยมาตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 จนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันที่แวดวงวิชาการโดยทั่วไปตกอยู่ภายใต้ระบอบการตรวจประเมินและการตรวจสอบ (regime of audit and inspection) (Shore and Wright 1999, อ้างถึงใน Caplan, 2003: 19) เพื่อที่จะสถาปนาวงการของตนให้เป็น “ชุมชนของผู้มีศีลธรรม” (moral community) (Caplan, 2003: 5) ในส่วนต่อไปจะได้กล่าวถึงโลกของนักมานุษยวิทยาที่ต้องเกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัย โดยเน้นที่วงการมานุษยวิทยาของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่มีพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างมานุษยวิทยากับจริยธรรมการวิจัยที่ก่อตัวในบริบทของการเมืองที่อย่างชัดเจนจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางด้านจริยธรรมการวิจัยในเวลาต่อมา

¹⁴ ในยุคที่มีการขยายตัวของแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) และการเกิดวิกฤตของภาพตัวแทน (crisis of representation) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 และตลอดทศวรรษที่ 1990 อำนาจของชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic authority) ที่แสดงผ่าน “วัฒนธรรมการเขียน” (writing culture) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวเพื่อพรรณนาวัฒนธรรมของคนในวัฒนธรรมอื่นอันเป็นจุดยืนที่ได้ยึดถือกันมาโดยตลอดรวมทั้งตำแหน่งแห่งที่ของนักมานุษยวิทยาได้ถูกท้าทาย ตั้งคำถาม และอภิปรายกันอย่างจริงจังในวงกว้าง (Clifford and Marcus, 1986)

หลังจากที่ฟรานซ์ โบแอส บุคคลสำคัญในวงการมานุษยวิทยาอเมริกันและ
ผู้ก่อตั้งสมาคมมานุษยวิทยาอเมริกัน (American Anthropological Association – AAA)
ใน ค.ศ. 1902 ได้ประกาศจุดยืนทางจริยธรรมของตัวเองไว้อย่างชัดเจนว่า “ผู้ที่ใช้
ความเป็นนักวิชาการเพื่อปกปิดพฤติกรรมสอดแนมทางการเมือง ก็เท่ากับว่าผู้นั้นได้ลดทอน
คุณค่าทางวิชาการอย่างมีอาจให้อภัย ทั้งยังไม่สมควรได้รับยกย่องให้เป็นนักวิชาการ
อีกต่อไป” (Boas, 1919: 797) แวดวงมานุษยวิทยาอเมริกันแทบไม่มีประเด็นทาง
จริยธรรมที่รุนแรงหรือข้อหาให้ถกเถียงกันอีกเลย จนกระทั่งในช่วงสงครามโลก
ครั้งที่สองเป็นต้นมาบริบททางสังคมและการเมืองของโลกได้นำไปสู่ข้อถกเถียงใน
ประเด็นดังกล่าวมากขึ้นและประเด็นทางจริยธรรมของมานุษยวิทยาถูกตั้งคำถามและ
วิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลาย (Ortner, 2016) ทั้งโดยคณนทวงกรมและโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งคนในวงการ เดวิด มิลส์ (David Mills, 2003: 39-42) ชี้ว่าในช่วงสงครามโลก
ครั้งที่สอง AAA ได้แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนในการอุทิศตัวเองและทรัพยากรที่มีอยู่ใน
การสนับสนุนประเทศให้ประสบความสำเร็จในการทำสงคราม (Fluehr-Lobban 1991,
อ้างถึงใน Mills 2003: 40) ในขณะที่นักมานุษยวิทยาที่เป็นสมาชิกของ AAA กว่า
ครึ่งหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มของนักมานุษยวิทยาประยุกต์ (applied anthropologists)
ได้ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ของกองทัพ จนกระทั่ง ค.ศ. 1948 สมาคมมานุษยวิทยา
ประยุกต์อเมริกัน (Society for Applied Anthropology – SfAA) เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ
มานุษยวิทยาองค์กรแรกที่มีแถลงการณ์ทางจริยธรรมซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทำงานนอก
แวดวงวิชาการในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แถลงการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงจุดยืน
ของ SfAA ที่มีความรับผิดชอบต่อความเป็นวิชาการ เพื่อนร่วมงาน และผู้รับบริการ
(clients) ในช่วงหลังสงครามสิ้นสุด ถึงแม้ในขณะนั้นจะมีแนวทางในการปฏิบัติงานของ
SfAA และมีความต้องการ นักมานุษยวิทยาประยุกต์เพิ่มขึ้น แต่ AAA ในฐานะที่เป็น
สมาคมวิชาชีพของนักมานุษยวิทยาที่สำคัญที่สุดของประเทศกลับยังไม่ได้ให้
ความสำคัญกับประเด็นทางจริยธรรมการวิจัย แม้แต่ในคู่มือการสอนมานุษยวิทยา
ที่สมาคมจัดพิมพ์ใน ค.ศ. 1963 ก็ไม่ได้กล่าวถึงจริยธรรมการวิจัยแต่อย่างใด มีเพียงแค่
การชี้ให้เห็นความสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมสัมพัทธ์เท่านั้น

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้แวดวงมานุษยวิทยาอเมริกันเริ่มถกเถียงในประเด็นจริยธรรมการวิจัยได้แก่กรณีข้อหาของโครงการคาเมลอต (Project Camelot) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทัพของสหรัฐอเมริกาเพื่อให้แก่มานุษยวิทยารวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินความเป็นไปได้ที่จะเกิดสงครามหรือการก่อความไม่สงบภายในของประเทศต่าง ๆ ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาซึ่งกลัวภัยจากการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวรั่วไหลไปถึงรัฐบาลของประเทศชิลี ก่อนที่จะมีการติดต่อให้นักวิชาการชาวชิลีเข้าร่วมเก็บข้อมูล ส่งผลให้รัฐบาลชิลีพิพากษ์วิจารณ์สหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรงว่าแทรกแซงกิจการภายในของชิลีและประท้วงปฏิบัติการลับดังกล่าวของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา (ดูเพิ่มเติมใน Ferraro and Andreatta, 2010: 113-114) จนมีการอภิปรายประเด็นดังกล่าวในรัฐสภาของสหรัฐอเมริกา และท้ายที่สุดโครงการดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป เหตุการณ์นี้ได้นำไปสู่การถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นความรับผิดชอบของนักวิจัยต่อแหล่งทุนรวมถึงความเป็นไปได้ในการทำวิจัยในช่วงสงครามเย็น โดยการประชุมประจำปีของ AAA ใน ค.ศ. 1965 ได้มีการแสดงจุดยืนไม่ให้นักมานุษยวิทยาเข้าร่วมโครงการวิจัยในเชิงยุทธศาสตร์ที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากหน่วยงานของรัฐบาลจนนำไปสู่การร่าง “แถลงการณ์เกี่ยวกับปัญหาของการวิจัยทางมานุษยวิทยาและจริยธรรม” ซึ่งประกาศใช้ใน ค.ศ. 1967 ถึงแม้ว่า AAA ได้แสดงจุดยืนค่อนข้างชัดเจนและพยายามสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบเกี่ยวกับแถลงการณ์ดังกล่าว แต่พบว่ายังมีนักมานุษยวิทยาจำนวนหนึ่งยังคงทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการเก็บข้อมูลในประเทศเวียดนาม (Fluehr-Lobban 1991, อ้างถึงใน Mills 2003: 42) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารของ AAA จึงเห็นชอบให้มีการตั้งคณะกรรมการจริยธรรมโดยมอบหมายให้เอริค วูลฟ์ (Eric Wolf) เป็นประธาน และในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 พบว่ามีบทความเกี่ยวกับจริยธรรมและการเมืองของการทำวิจัย (politics of research) หลายเรื่องรวมทั้งเริ่มมีการเคลื่อนไหวให้มีการร่างหลักจริยธรรมขึ้น (Mills, 2003: 42-43)

ความขัดแย้งในกรณีการทำวิจัยในประเทศไทย (The Thailand Controversy) ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ AAA ต้องหันมาทบทวนบทบาทของตัวเองและความสำคัญในการตระหนักถึงจริยธรรมการวิจัย เนื่องจากพันธกิจ

ของนักมานุษยวิทยาที่ถูกส่งไปประเศไทยนั้นถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับการหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจนนำไปสู่ความขัดแย้งและการก่อกวนในวงการมานุษยวิทยาอเมริกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน AAA มาร์กาเรต มีด (Margaret Mead) ซึ่งเป็นประธานของ AAA ในยุคนั้นถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงเนื่องจากเธอพยายามทำให้นักมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวฟื้นคืนโดยประกาศว่านักวิจัยเหล่านั้นปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับสำหรับการเป็นนักมานุษยวิทยาประยุกต์ (Waking 1992, อ้างถึงใน Mills, 2003: 43) การกระทำดังกล่าวของมาร์กาเรต มีด สะท้อนให้เห็นว่าคณะกรรมการจริยธรรมควรให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิชาการและจริยธรรม (Mills, 2003: 43; ดูเพิ่มเติมใน นิติ ภาวครพันธุ์, 2545)

ความรุนแรงของสงครามเวียดนามเป็นบริบทสำคัญที่นำไปสู่การอนุมัติให้มีการใช้หลักจริยธรรมที่เรียกว่า “หลักเกณฑ์ว่าด้วยความรับผิดชอบในวิชาชีพ” (The Principle of Professional Responsibility) ใน ค.ศ. 1971 หลักจริยธรรมดังกล่าวเป็นข้อความที่มีพลัง โดยประกาศอย่างชัดเจนว่า “หน้าที่ที่สำคัญที่สุดของนักมานุษยวิทยาคือหน้าที่ต่อผู้คนที่พวกเขาศึกษา เมื่อใดที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน เราต้องให้ความสำคัญกับผู้คนที่ศึกษาเป็นลำดับแรก” (AAA 1971, อ้างถึงใน Mills, 2003: 44) นอกจากนี้หลักจริยธรรมดังกล่าวยังแสดงให้เห็นชัดเจนว่า AAA ไม่สนับสนุนให้มีการทำวิจัยแบบปกปิด (secret research) และให้ความสำคัญกับความสามารถในการถูกตรวจสอบ (accountability) ตลอดจนความเป็นไปได้ที่จะลงโทษผู้ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่คนที่ถูกศึกษาหรือผู้ที่หยศต่อวิชาชีพของตัวเอง ประเด็นที่เกี่ยวกับการลงโทษมีความสำคัญมากจนกระทั่งมีการถกเถียงกันว่าหลักจริยธรรมที่สร้างขึ้นนี้ควรมีผลในการบังคับหรือไม่ และหากมีผลในการบังคับควรจะมีมาตรการในการลงโทษอย่างไร ข้อถกเถียงดังกล่าวอาจพิจารณาได้จากกรณีของคอลลิน เทิร์นบูล (Collin Turnbull) ที่ศึกษาชาวอิก (IK) ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงแถบตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศยูกันดา และนำข้อมูลจากการวิจัยมาเขียนหนังสือ *The Mountain People* ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1971 และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เทิร์นบูลถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นจริยธรรมการวิจัย เนื่องจากเขาเผยแพร่ภาพถ่ายและชื่อของคนที่ถูกศึกษา

ซึ่งมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม จนนำไปสู่การถกเถียงในแวดวงมานุษยวิทยาหลายทศวรรษ (New World Encyclopedia, 2017) กรณีของเทิร์นบูลดั่งกล่าวได้ถูกเฟรดริก บาร์ธ (Fredrik Barth) ประณามอย่างรุนแรงและเรียกร้องให้มีการลงโทษเทิร์นบูล ด้วยเหตุนี้เทิร์นบูลจึงถูกเนรเทศออกจากแวดวงวิชาการอย่างไม่เป็นทางการ กระนั้น เขาไม่เคยถูกลงโทษในเชิงวิชาชีพแต่อย่างใด กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความกำกวมและความย้อนแย้งของหลักจริยธรรมการวิจัยที่ไม่มีผลบังคับ และต่อจากนั้นมีเพียงไม่กี่กรณีเท่านั้นที่ถูกพิจารณาโดยคณะกรรมการจริยธรรมของ AAA และส่วนใหญ่เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาในประเด็นการคัดลอกผลงาน (Mills, 2003: 44)

อย่างไรก็ดี ในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 20 และ 21 ได้เกิดกรณีที่อื้อฉาวที่สุดในวงการมานุษยวิทยาอเมริกันและ AAA หลังจากทีโน ค.ศ. 2001 มีการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *“ความมืดในเอลโดราโด”* (Darkness in El Dorado) โดยแพททริก เทียร์นีย์ (Patrick Tierney) นักเขียนชาวอเมริกันซึ่งกล่าวหาเจมส์ นีล (James Neel) นักพันธุศาสตร์ชาวอเมริกัน และนโปเลียน แซกนอน (Napoleon Chagnon) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันว่าละเมิดหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างรุนแรง (Caplan, 2003; ดูเพิ่มเติมใน Nugent, 2003) เทียร์นีย์โจมตีแซกนอนซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือ *“Yanomamo, The Fierce People”* (Shagnon, 1968) ว่ามอบอาวุธให้แก่ชาวยาโนมามัวะห์ (Yanomamö) ชนพื้นเมืองในพื้นที่วิจัยซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเวเนซุเอลา เพื่อปลุกให้ชนกลุ่มนี้ใช้ความรุนแรงในการทำสงคราม และทั้งแซกนอนและนีลถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุของการระบาดของโรคหัดด้วยการให้วัคซีนที่อันตรายและยังไม่ผ่านการทดลองใช้ (Perlman, 2000) ข้อกล่าวหาดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคณะทำงานของ AAA ที่ชื่อ Eldorado Task Force เพื่อสอบสวนคดีนี้ ต่อมาผู้บริหารระดับสูงของ AAA ได้ยอมรับผลของการสอบสวนว่านักวิชาการทั้งสองละเมิดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ใน ค.ศ. 2002 และได้ประกาศผลการสอบสวนในรายงานของสมาคม อย่างไรก็ตามหลังจากที่มีความพยายามรวบรวมข้อมูลและหลักฐานเพื่อล้างมลทินกับนักวิชาการทั้งสองจนพบว่าข้อกล่าวหาของเทียร์นีย์มีข้อผิดพลาดหลายประการ บิดเบือนหลักฐาน รวมทั้งละเลยเอกสารที่ไม่เกี่ยวข้องที่ไม่สนับสนุนข้อกล่าวหาของเขา (Perlman, 2000;

ดูรายละเอียดใน Dreger, 2011) ส่งผลให้ใน ค.ศ. 2005 AAA ได้จัดให้มีลมนิตของสมาชิกเพื่อเพิกถอนการยอมรับรายงานของคณะทำงานในกรณีเอลโดราโด (The Report of the El Dorado Task Force) ผลปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่ลงมติให้เพิกถอนรายงานฉบับดังกล่าว (American Anthropological Association, 2005)

ข้ามมาอีกฝั่งของมหาสมุทรแอตแลนติกสู่สหราชอาณาจักรซึ่งมานุษยวิทยาได้หยั่งรากลึกไม่น้อยไปกว่าสหรัฐอเมริกา เดวิด มิลส์ (Mills, 2003: 44-46) ชี้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาแล้ว การเป็นชายขอบ (marginality) และจำนวนนักมานุษยวิทยาที่มีไม่มากนักทำให้นักมานุษยวิทยาของอังกฤษพัฒนาอัตลักษณ์เชิงวิชาชีพที่ช้ากว่ากระนั้น พัฒนาการของจริยธรรมการวิจัยของแวดวงมานุษยวิทยาของอังกฤษ ก็ก่อตัวท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองไม่ต่างจากแวดวงมานุษยวิทยาในสหรัฐอเมริกาที่ได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้ มาลินอฟสกีซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาซึ่งมีบทบาทอย่างมากในยุคนั้นได้แสดงจุดยืนว่าโลกวิชาการไม่ควรมีกิจกรรมทางการเมืองเข้ามาแอบแฝง (Malinowski 1929, อ้างถึงใน Mills, 2003: 45) แต่แวดวงมานุษยวิทยาอังกฤษก็ไม่อาจหลุดพ้นจากอิทธิพลทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่งานวิจัยทางมานุษยวิทยาได้รับการสนับสนุนแหล่งทุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างสภาสังคมศาสตร์อาณานิคม (The Colonial Social Science Research Council) เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงนั้นนักมานุษยวิทยาอังกฤษยังไม่เห็นความสำคัญของจริยธรรมเท่าที่ควร ดังจะให้เห็นได้จากทัศนะของเอ็ดเวิร์ด อีแวนส์-พริทชาร์ด (Edward Evan Evans-Pritchard) ศาสตราจารย์มานุษยวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ดที่ว่า นักมานุษยวิทยา “ควรแยกคุณค่าในเชิงศีลธรรม (moral values) ออกจากงานวิจัย เนื่องจากมันไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ” (Barnes, 1979 อ้างถึงใน Mills, 2003: 45)

เนื่องจากวงการมานุษยวิทยาของอังกฤษไม่ใหญ่มากนัก จึงทำให้ความขัดแย้งไม่ค่อยปรากฏสู่สาธารณะ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าข้อคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างในหมู่นักวิชาการจะไม่เกิดขึ้น เช่นกรณีลูกศิษย์ของเฮอร์แมน แมกซ์ กลัคแมน (Herman Max Gluckman) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษและแอฟริกาได้ผู้ก่อตั้งภาควิชามานุษยวิทยาที่มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์เจ้าหน้าที่

บริหาร แต่เพื่อให้ได้ทุนวิจัยจากรัฐบาลของโรดีเซียเหนือ (Northern Rhodesia)¹⁵ เขาแนะนำลูกศิษย์ให้ตัดความคิดเห็นทางการเมืองส่วนบุคคลออกจากรายงานวิจัย ถึงแม้ว่าในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 จะมีคำวิพากษ์วิจารณ์ของบุคคลทั้งจากภายในและภายนอกวงการมานุษยวิทยา แต่คำวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ก็ไม่ได้แรงให้เกิดข้อถกเถียงในเชิงจริยธรรมเร็วขึ้นเหมือนกับ AAA ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวแวดวงมานุษยวิทยาอังกฤษให้ความสำคัญกับประเด็นการปลดปล่อยอาณานิคม (decolonization) มากกว่า (Mills, 2003)

อย่างไรก็ดี ASA ได้พัฒนาแนวทางจริยธรรมขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980¹⁶ โดยจะนำเสนอในรายละเอียดในหัวข้อถัดไป เหตุผลสำคัญที่ ASA พัฒนาแนวทางจริยธรรมขึ้นในช่วงนี้เพราะการขาดแคลนตำแหน่งงานในมหาวิทยาลัยอันเนื่องมาจากนโยบายการตัดงบประมาณการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของพรรคอนุรักษนิยม ส่งผลให้ช่วงนั้นมีผู้ที่ได้รับปริญญาเอกทางมานุษยวิทยาวางงานมากกว่าหนึ่งร้อยคน (Mills, 2003) และต้องหันไปทำงานให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่นอกบริบทของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการสาธารณสุขและการพัฒนา (ดูเปรียบเทียบกับ Haviland et al., 2010: 223) ด้วยเหตุนี้จึงมีการประชุมใน ค.ศ. 1985 เพื่อจัดทำหลักจริยธรรมขึ้นเพื่อเป็นการย้ำเตือนให้นักมานุษยวิทยาตระหนักในประเด็นทางจริยธรรมและปกป้องนักมานุษยวิทยาซึ่งงานของพวกเขาอาจถูกแทรกแซงจากองค์กรที่พวกเขาทำงานด้วย น่าสนใจว่ากรรมการร่างหลักจริยธรรมของ ASA มีความเห็นตรงกันว่าไม่ควรกำหนดหลักเกณฑ์แบบละเอียดหรือตายตัวจนเกินไป แต่ควรจัดทำหลักจริยธรรมให้อยู่ในรูปของหลักเกณฑ์ในเชิงสามัญสำนึก (common sense guidelines) (Mills,

¹⁵ ดินแดนในอารักขาของสหราชอาณาจักรระหว่าง ค.ศ. 1924-1964 และเปลี่ยนเป็นสหพันธรัฐโรดีเซียและไนแอซแลนด์ (Federation of Rhodesia and Nyasaland) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของดินแดนสามแห่งในแอฟริกาใต้ ได้แก่ อาณานิคมปกครองตนเองโรดีเซียใต้ รัฐอารักขาในโรดีเซียเหนือ และรัฐในอารักขาไนแอซแลนด์ ระหว่าง ค.ศ. 1953-1963 ปัจจุบันดินแดนนี้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศแซมเบีย

¹⁶ ในทศวรรษ 1980 นอกจากการเปลี่ยนบริบทด้านสถาบันและสถานที่ทำงานของนักมานุษยวิทยาจากพื้นที่วิชาการไปสู่พื้นที่อื่น ๆ มากขึ้น การขยายตัวของแนวคิดสตรีนิยมและหลังหลังสมัยก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้การมานุษยวิทยาในโลกตะวันตกอภิปรายและถกเถียงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมกันมากขึ้น (Caplan, 2003)

2003) ทั้งนี้ การที่แวดวงมานุษยวิทยาของอังกฤษไม่มีเรื่องอื้อฉาวและความรู้สึกรุนแรงดังที่เกิดขึ้นสถาบันการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ทำให้หลักจริยธรรมการวิจัยที่มีลักษณะเป็นการบังคับควบคุมและคณะกรรมการที่กำกับดูแลเรื่องการลงโทษผู้ที่ละเมิดหลักจริยธรรมจึงไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ ร่างแนวทางจริยธรรมดังกล่าวจึงแทบจะไม่ได้รับคำวิจารณ์แต่อย่างใด (Akeroyd อ้างถึงใน Mills, 2003: 48)

หลักจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญของมานุษยวิทยา¹⁷

ปัจจุบันแวดวงมานุษยวิทยาของไทยยังไม่ได้พัฒนาหลักจริยธรรม (code of ethics) หรือแนวทางจริยธรรม (ethical guidelines) เพื่อเป็นกรอบในการทำวิจัยและเพื่อเป็นแนวทางในการเขียนโครงการวิจัย (protocol) สำหรับยื่นให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณา นอกจากนี้ยังพบว่าหลักจริยธรรมวิจัยที่คณะกรรมการจริยธรรมใช้ในการพิจารณาโครงการวิจัยต่าง ๆ ทางการแพทย์วิทยาศาสตร์สุขภาพรวมทั้งสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์นั้น ถึงแม้จะอิงอยู่กับหลักสากลที่ถูกทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน (standardized) และถูกทำให้กลายเป็นสถาบัน (institutionalized) อย่างรายงานเบลมอนต์ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นก็ตาม แต่สำหรับงานวิจัยทางมานุษยวิทยาซึ่งมีญาณวิทยา (epistemology) และวิธีวิทยา (methodology) ที่มีลักษณะเฉพาะ ประเด็นหรือข้อพิจารณาด้านจริยธรรมวิจัยที่เกิดขึ้นจึงยังไม่ครอบคลุมโดยหลักสากล ในส่วนนี้ผู้เขียนจึงใคร่นำเสนอหลักจริยธรรมพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นโดยสมาคมมานุษยวิทยาอเมริกันและสมาคมมานุษยวิทยาสังคมแห่งสหราชอาณาจักรและเครือจักรภพ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วยังคงอิงอยู่กับหลักสากลที่ใช้ในวงการต่าง ๆ แต่เนื่องจากวิธีการเก็บข้อมูลซึ่งถือเป็นลายเซ็นของมานุษยวิทยา คือ การสังเกตการณ์

¹⁷ หลักจริยธรรมของสมาคมมานุษยวิทยาที่จะนำเสนอในตอนนี้จะเน้นเฉพาะหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ถึงแม้ว่า หลักจริยธรรมของสมาคมมานุษยวิทยาในหลายประเทศจะครอบคลุมถึงการวิจัยในสัตว์กลุ่มไพรเมต (primate) ซึ่งเป็นกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีพัฒนาการสูงที่สุด อาศัยและห้อยโหนอยู่บนต้นไม้เป็นส่วนใหญ่ และสัตว์ประเภทอื่น ๆ ก็ตาม หรือถึงแม้ว่ามีการมีการมีพันธะหรือการมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม สาขาวิชามานุษยวิทยาและแวดวงวิชาการทั่วไป นักศึกษา หน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย หรือรัฐบาลของประเทศที่นักมานุษยวิทยาเป็นพลเมืองหรือรัฐบาลของประเทศที่นักมานุษยวิทยาไปเก็บข้อมูล ไว้ในหลักจริยธรรมก็ตาม

อย่างมีส่วนร่วมจึงทำให้ต้องมีแนวทางที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ที่ยืดหยุ่นและขึ้นอยู่กับสถานการณ์

หลักจริยธรรมที่พัฒนาโดยสมาคมมานุษยวิทยาอเมริกัน (AAA)

ถึงแม้ว่า AAA ได้เริ่มจัดทำหลักจริยธรรมมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1940 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีแต่เนื้อหายังไม่ละเอียดและครอบคลุมหลายประเด็น หลักจริยธรรมฉบับแรกเริ่มใช้เมื่อ ค.ศ. 1948 แต่ยังไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นหลักจริยธรรมได้อย่างเต็มปาก เนื่องจากเป็น “การลงมติเกี่ยวกับเสรีภาพในการตีพิมพ์” (Resolution on Freedom of Publication) โดยมีสาระสำคัญที่เน้นการปกป้องผลประโยชน์ของบุคคล และชุมชนหรือกลุ่มทางสังคมอื่นๆ ที่ถูกศึกษา ต่อมา ค.ศ. 1967 จึงได้ประกาศใช้ “แถลงการณ์เกี่ยวกับปัญหาของการวิจัยทางมานุษยวิทยาและจริยธรรม” (Statement on Problems of Anthropological Research and Ethics) ซึ่งนอกจากจะให้ความสำคัญกับการปกป้องผลประโยชน์ของผู้คน ชุมชน และกลุ่มที่ศึกษาแล้ว ยังเน้นที่ความรับผิดชอบของนักมานุษยวิทยาในการปกป้องความเป็นส่วนตัวของคนที่ศึกษาด้วย นอกจากนี้เอกสารดังกล่าวแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าจะไม่สนับสนุนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบีบบังคับ การตบตา (deception) และการปิดบังซ่อนเร้นรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยของตัวเองกับคนที่ศึกษา ต่อมา ใน ค.ศ. 1971 AAA ได้ประกาศใช้ “หลักแห่งความรับผิดชอบในเชิงวิชาชีพ” (Principles of Professional Responsibility) ซึ่งมีการแก้ไขเป็นระยะ จนถึง ค.ศ. 1986 เป็นที่น่าสังเกตว่าในครั้งนั้นมีการใช้คำว่า “หลัก” (principle) เป็นครั้งแรก นอกจากนี้สาระสำคัญของหลักดังกล่าวยังครอบคลุมถึงความรับผิดชอบของนักมานุษยวิทยาที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่ผู้คนที่ถูกศึกษา สาธารณะ สาขาวิชามานุษยวิทยา นักศึกษา หน่วยงานให้ทุนวิจัย ตลอดจนรัฐบาลของประเทศที่นักมานุษยวิทยาเป็นพลเมืองและรัฐบาลของประเทศที่นักมานุษยวิทยาไปเก็บข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรับผิดชอบต่อผู้คนที่ศึกษาซึ่งเน้นว่า “ความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดคือความรับผิดชอบต่อคนที่ศึกษา เมื่อใดก็ตามที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนผลประโยชน์ของคนที่ต้องมาก่อน นักมานุษยวิทยาต้องทำทุกวิถีทางเท่าที่จะทำได้เพื่อปกป้องสวัสดิภาพทางกาย สังคม และจิตใจ รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรีและ

ความเป็นส่วนตัวของคนที่กำลังศึกษา” รายละเอียดปลีกย่อยในส่วนนี้ของหลักจริยธรรมฉบับดังกล่าวค่อนข้างคล้ายคลึงกับหลักจริยธรรมฉบับ ค.ศ. 1998 2009 และ 2012 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน แต่มีประเด็นที่น่าสนใจคือเป็นครั้งแรกที่มีเริ่มกล่าวถึงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลในการปิดบังชื่อของตน (anonymity) กระนั้น ผู้เขียนพบว่าสาระสำคัญของหลักจริยธรรมฉบับ ค.ศ. 1998 และ 2009 ไม่ได้แตกต่างจากฉบับ ค.ศ. 1971 กล่าวคือ ยังคงเน้นที่ความรับผิดชอบของนักมานุษยวิทยาต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ แต่น่าสนใจตรงที่มีการเปลี่ยนชื่อจาก “หลักแห่งความรับผิดชอบต่อในเชิงวิชาชีพ” มาเป็น “หลักจริยธรรม” (Code of Ethics) (American Anthropological Association, 2012) อย่างไรก็ตามที่ได้มีการเปลี่ยนมาใช้ชื่อเดิมคือ “หลักแห่งความรับผิดชอบต่อในเชิงวิชาชีพ” ในหลักจริยธรรมฉบับปัจจุบันซึ่งใช้เวลาในการระดมความคิดเห็นและแก้ไขปรับปรุงนานกว่าสามปี (Berrett, 2011) จนเริ่มประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 2012 หลักจริยธรรมดังกล่าวเน้นย้ำพันธะหรือความรับผิดชอบต่อในเจ็ดประเด็นซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (American Anthropological Association, 2012)¹⁸

1. **ไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหาย (Do No Harm)** ก่อนเริ่มเก็บข้อมูลวิจัยโดยเฉพาะ อย่างยิ่งงานวิจัยที่ต้องทำกับบุคคลเปราะบางอ่อนแอ ต้องคำนึงว่าตลอดระยะเวลาของการทำวิจัยจะมีอันตรายและความเสียหายที่อาจเกิดกับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย (research participants) หรือไม่ อันตรายที่ควรหาทางหลีกเลี่ยงได้แก่ ความเสียหายต่อเกียรติและศักดิ์ศรี สุขภาพร่างกายและทรัพย์สิน ขณะเดียวกัน อาจพิจารณาด้วยว่างานวิจัยของพวกเขาควรมีส่วนในการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยด้วยวิธีการที่เหมาะสม และงานวิจัยนั้นต้องสะท้อนว่าผู้วิจัยมีความรอบคอบและมีวิจารณญาณในการพิจารณาผลสืบเนื่องที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดและผลกระทบต่อบุคคลและชุมชนในระยะยาว

¹⁸ ในเอกสารชื่อ Perspectives: An Open Invitation to Cultural Anthropology ซึ่งจัดทำโดย AAA นำเสนอหลักจริยธรรมเพียงสี่ข้อคือ การไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหาย การได้รับความยินยอม การปกป้องชื่อและปกป้องความเป็นส่วนตัว และการทำผลการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลและนักวิจัยคนอื่น ๆ เข้าถึงได้ (Brown et al., 2017: 18-20)

2. เปิดเผยและซื่อสัตย์ต่องานวิจัยของตัวเอง (Be Open and Honest Regarding Your Work) ควรมีความชัดเจนและเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลลัพธ์ และหน่วยงานที่สนับสนุนทุนในการทำวิจัย จุดเน้นสำคัญของหลักการในข้อนี้คือ การขอความยินยอมโดยต้องให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ (informed consent) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลในการเข้าร่วมโครงการวิจัยและการสนับสนุนให้พวกเขามีส่วนร่วมและถกเถียงตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย นักวิจัยที่ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเข้าใจผิดเกี่ยวกับงานวิจัยและ/หรือ ผู้สนับสนุนทุนวิจัย ละเลยในการให้ข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย หรือเข้าร่วมโครงการวิจัยที่เป็นความลับหรือหลอกลวงผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเกี่ยวกับ ผู้สนับสนุนทุนวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ถือว่าละเมิดหลักจริยธรรมที่ว่าด้วยการเปิดเผย ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และการขอความยินยอม โดยต้องให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ

3. ได้รับความยินยอมหลังจากที่ให้ข้อมูลอย่างเพียงพอและการขออนุญาต (Obtain Informed Consent and Necessary Permission) นักมานุษยวิทยา ต้องได้รับความยินยอมจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย โดยบุคคลผู้นั้นต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยนั้นอย่างเพียงพอเพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ ไม่มีการบังคับ และสามารถถอนตัวจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นเมื่อใดก็ได้ แต่บางครั้ง อาจได้รับความยินยอมในภายหลังถ้ามีเหตุผลอันควร ที่สำคัญกระบวนการขอความยินยอมควรเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบงานวิจัยและเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดการทำวิจัย โดยทั่วไป การสังเกตกิจกรรมและเหตุการณ์ในที่สาธารณะไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมก่อน ทั้งนี้ ข้อมูลที่ควรแจ้งก่อนขอความยินยอมจากบุคคล ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการศึกษา แหล่งทุนวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับ อันตราย ความเสี่ยง และผลกระทบที่อาจเกิดจากงานวิจัย ตลอดจนสิทธิและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาควรให้ความสำคัญกับการปกปิดชื่อของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย และควรแจ้งด้วยว่าถึงแม้จะพยายามอย่างที่สุดแล้ว ข้อมูลวิจัยอาจถูกเปิดเผยหรือได้ผลลัพธ์ต่างจากที่เคยคาดเอาไว้ และเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดกับความเป็นส่วนตัวและความลับของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

นักมานุษยวิทยาต้องระมัดระวังในการใช้สื่อประเภทภาพถ่าย วีดิทัศน์ และภาพยนตร์ ที่บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย อื่นๆ หากมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับโครงการวิจัยซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ต้องแจ้งให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยรับทราบจากนั้นจึงขอความยินยอมใหม่ สิ่งสำคัญที่พึงตระหนักคือกระบวนการขอความยินยอมควรมีลักษณะพลวัต ต่อเนื่อง และสะท้อนกลับ (reflexive) และการขอความยินยอมไม่จำเป็นต้องเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ในบางกรณี ก่อนเริ่มเก็บข้อมูล นักมานุษยวิทยาอาจต้องขอความยินยอมหรือขออนุญาตจากกลุ่มหรือชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากงานวิจัย

4. พิจารณาพันธะหน้าที่ในเชิงจริยธรรมที่ขัดกัน (Weigh Competing Ethical Obligations Due Collaborators and Affected Parties) นักมานุษยวิทยาต้องชั่งน้ำหนักพันธะทางจริยธรรมที่มีต่อผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย นักศึกษา เพื่อนร่วมวิชาชีพ นายจ้าง และผู้ให้ทุนวิจัยที่ขัดแย้งกัน โดยให้ความสำคัญกับการมีพันธะต่อผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธะที่มีต่อบุคคลเปราะบางอ่อนแอ เป็นลำดับแรก ความสัมพันธ์ที่นักมานุษยวิทยามีต่อผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น อาจนำไปสู่พันธะในเชิงจริยธรรมการวิจัยที่ขัดแย้งจนทำให้เกิดตัดสินใจลำบากในขณะที่ต้องยึดมั่นในพันธะที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายแก่ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาต้องไม่ยอมรับต่อเงื่อนไขที่จะเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์การวิจัย จุดเน้นของงานวิจัย หรือผลการวิจัยโดยไม่มีเหตุผลที่ไม่เหมาะสม

5. ทำให้ผลการวิจัยเข้าถึงได้ (Make Your Result Accessible) นักมานุษยวิทยาควรเผยแพร่ผลการวิจัยในเวลาที่เหมาะสม โดยตระหนักว่าผลการวิจัยอาจยังไม่ชัดเจนและสามารถตีความได้หลากหลายรวมทั้งอาจถูกนำไปใช้โดยไม่เจตนา ในบางสถานการณ์นักมานุษยวิทยาอาจจำกัดการเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อปกป้องผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย และในบางกรณีการเผยแพร่ผลการวิจัยก็อาจนำมาซึ่งความเสี่ยงหรืออันตรายที่รุนแรงทันทีที่ข้อมูลถูกเผยแพร่ออกไปแม้จะอยู่ในวงจำกัดก็ตาม และมีแนวโน้มว่าข้อมูลดังกล่าวจะถูกเผยแพร่ในวงกว้างด้วย ดังนั้น ในบางครั้งการไม่เผยแพร่ผลการวิจัยก็อาจเป็นการตัดสินใจที่มีจริยธรรมที่สุดก็ได้ สิ่งที่ต้องพึงระลึกอยู่เสมอคือในการเผยแพร่และแบ่งปันข้อมูลจากการวิจัยจะต้องมีมาตรการปกป้อง

ความลับของผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาไม่ควรปกปิดผลการวิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีการแบ่งปันผลการวิจัยดังกล่าวกับบุคคลอื่น

6. ปกป้องและรักษาสິงที่บันทึก (Protect and Preserve Your Records)

นักมานุษยวิทยามีความรับผิดชอบเพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์ การธำรงรักษา และการปกป้องผลงานวิจัยที่มีการบันทึก โดยต้องพิจารณาว่าใครที่เป็นเจ้าของผลงานดังกล่าวบ้างเพื่อที่จะได้สามารถจัดการได้อย่างเหมาะสมตามหลักจริยธรรม ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประเด็นใครเป็นผู้บันทึก จะเก็บสิ่งที่บันทึกอย่างไร รวมทั้งจะรักษาและทำลายอย่างไร ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับการปกป้องผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยและการปกป้องสิ่งที่บันทึกจากงานวิจัย (research records) ต้องระมัดระวังไม่ให้ข้อมูลและสิ่งอื่นใดที่เก็บรวบรวมได้จากสนามถูกใช้โดยบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงเก็บข้อมูล นักมานุษยวิทยาต้องชี้แจงเรื่องการให้ประโยชน์จากข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยรับทราบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขอความยินยอม นอกจากนี้ ควรปรึกษาผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเพื่อขอความเห็นเกี่ยวกับการสร้าง การใช้ และการเก็บรักษาข้อมูลที่ถูกบันทึก รวมทั้งชี้แจงว่าข้อมูลที่ได้จะถูกส่งต่อหรือเข้าถึงโดยบุคคลที่สามหรือไม่ อย่างไร จะถูกแปลงหรือถูกใช้เพื่อระบุตัวตนของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยอย่างไร และจะถูกเก็บที่ใดและถูกเก็บรักษาไว้นานแค่ไหน ประเด็นเหล่านี้เป็นหน้าที่ของนักมานุษยวิทยาที่จะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเชื่อมั่นว่านักวิจัยมีวิธีการเหมาะสมในการปกป้องความเป็นส่วนตัวและความลับของพวกเขา ความปลอดภัยของบันทึกสนาม (field notes) สิ่งที่ถูกบันทึกในรูปแบบอื่น ๆ ตัวอย่างหรือข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ และอัตลักษณ์ของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

7. รักษาสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความเคารพและมีจริยธรรม (Maintain Respectful and Ethical Professional Relationship)

หลักข้อนี้ดูเหมือนว่าจะเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยน้อยที่สุด เพราะให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบที่นักมานุษยวิทยาในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น การให้คำแนะนำแก่นักศึกษา ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน การทำงานกับผู้มารับบริการ (clients) การเป็นผู้ประเมิน

การให้คำแนะนำแก่บุคลากร นอกจากนี้หลักในข้อนี้ยังชี้ว่าหากมีหลักฐานของการละเมิดหลักจริยธรรม นักมานุษยวิทยามีพันธะในการรายงานเหตุการณ์ดังกล่าวต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือผู้ให้คำแนะนำ นักมานุษยวิทยามีพันธะในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนเกี่ยวกับความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิจัยทางมานุษยวิทยาในทุกแง่มุม และพวกเขาควรอำนวยความสะดวกหรือสนับสนุนให้ผู้เรียนและบุคลากรทางการวิจัยให้มีส่วนร่วมในการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นทางจริยธรรม ขณะเดียวกันก็ขัดขวางหรือไม่ส่งเสริมให้พวกเขาเข้าร่วมในโครงการวิจัยที่มีประเด็นปัญหาทางจริยธรรม

หลักจริยธรรมฉบับล่าสุดนี้ AAA มุ่งหวังให้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับสมาชิกซึ่งสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับนักศึกษา เพื่อนร่วมงาน บุคคลอื่นที่อยู่นอกวงการมานุษยวิทยา ผู้ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัย รวมทั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย และเนื่องจากเป็นข้อความที่กระชับจดจำได้ง่าย นักมานุษยวิทยาจึงสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตการทำงานของตน นอกจากนี้หลักจริยธรรมดังกล่าวยังชี้ว่านักมานุษยวิทยาควรพิจารณาประเด็นทางจริยธรรมการวิจัยในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการวิจัย ระหว่างอยู่ในสนาม ตลอดจนหลังจากทำวิจัยแล้วเสร็จ และต้องมีการเผยแพร่ผลการวิจัยรวมทั้งการเก็บรักษาสิ่งที่บันทึกเกี่ยวกับงานวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ประการสำคัญ AAA ได้ตอกย้ำว่าหลักการที่กำหนดขึ้นนี้มีไว้เพื่อตัดสินว่าใครมีพฤติกรรมที่ไม่มีจริยธรรม (unethical behavior) แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนให้มีการอภิปราย แนะนำนักมานุษยวิทยาในการตัดสินใจด้วยความรับผิดชอบ และเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม (American Anthropological Association, 2012) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าหลักจริยธรรมฉบับล่าสุดนี้ได้ตัดเนื้อหาที่สำคัญบางประการซึ่งระบุไว้ในหลักจริยธรรมฉบับ ค.ศ. 2009 ออก นั่นคือข้อความที่ชี้ว่านักมานุษยวิทยามีหน้าที่ในการหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานของตนรวมทั้งควรเข้ารับการฝึกอบรมด้านจริยธรรมการวิจัยเป็นระยะ และภาควิชามานุษยวิทยาควรกำหนดให้มีการฝึกอบรมด้านจริยธรรมไว้ในหลักสูตรด้วย (American Anthropological Association, 2009) การได้รับฝึกอบรมด้านจริยธรรมดังกล่าวถือเป็นเงื่อนไขสำคัญข้อหนึ่งของการยื่นโครงการวิจัยให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณาให้การรับรองในสถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบัน

หลักจริยธรรมที่พัฒนาโดยสมาคมมานุษยวิทยาแห่งสหราชอาณาจักรและเครือจักรภพ (ASA)

แนวทางจริยธรรม (ethical guidelines) ของ ASA จัดทำและตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1987 (Mills, 2003) และได้มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ จนกระทั่งฉบับล่าสุดเริ่มใช้เมื่อ ค.ศ. 2011 เป็นที่น่าสนใจว่า หลักจริยธรรมของ ASA ใช้คำว่า “แนวทางจริยธรรม” ซึ่งต่างจาก AAA ที่ใช้คำว่า “principle” และ “code” และมีการเปลี่ยนการใช้คำไปมาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ASA ชี้ว่าแนวทางจริยธรรมที่จัดทำขึ้นนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับงานวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาผู้คนทั้งในและนอกสหราชอาณาจักรรวมทั้งงานวิจัยที่ศึกษาวิถีชีวิตของผู้คนในสนามที่เป็นพื้นที่ไซเบอร์ (cyberspace) (Association of Social Anthropologists of the United Kingdom and the Commonwealth, 2011) แนวทางจริยธรรมของ ASA ฉบับปัจจุบันได้กำหนดความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่นักมานุษยวิทยาพึงมีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ เช่นเดียวกับหลักจริยธรรมของ AAA ฉบับ ค.ศ. 1971 1998 และ 2009 แต่ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่มีต่อผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย (Association of Social Anthropologists of the United Kingdom and the Commonwealth, 2011: 3-7) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. นักมานุษยวิทยาควรให้ความสำคัญกับการปกป้องสวัสดิภาพทางกาย สังคม และจิตใจของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย รวมทั้งเคารพในสิทธิ ผลประโยชน์ ความอ่อนไหว และความเป็นส่วนตัว เมื่อใดที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ต้องให้ความสำคัญของผลประโยชน์และสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นลำดับแรก การวิจัยที่บุคคลไม่ได้ตัดสินใจเข้าร่วมโดยอิสระหรือถูกบังคับถือว่าเป็นการละเมิดมาตรฐานทางจริยธรรมขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้หากทำวิจัยที่อยู่ภายใต้สัญญา (contracted research) ที่ผู้วิจัยไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยได้อย่างเต็มที่ ผู้วิจัยควรพิจารณาว่าควรทำวิจัยดังกล่าวหรือไม่

2. นักมานุษยวิทยาควรอ่อนไหวต่อผลสืบเนื่องที่อาจเกิดจากงานวิจัยและควรหาทางป้องกันผลร้ายที่อาจเกิดขึ้น การได้รับความยินยอมจากอาสาสมัครไม่ได้หมายความว่านักมานุษยวิทยาไม่มีหน้าที่ในการปกป้องพวกเขา นักมานุษยวิทยา

ควรบวบนวณอาสาสมัครให้น้อยที่สุด และถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะปกป้องอาสาสมัครด้วยการไม่เปิดเผยชื่อของพวกเขาก็ตาม แต่ก็ต้องคำนึงถึงผลกระทบของงานวิจัยในระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลด้วย นอกจากนี้ ยังควรตระหนักถึงผลกระทบที่อาจมีต่อบุคคลอื่น ๆ ในพื้นที่วิจัยหรือสังคมส่วนรวม บางกรณีที่มีความอ่อนไหวทางการเมืองในการทำวิจัยกับบุคคลเปราะบางอ่อนแอ เช่น ชนกลุ่มน้อยทางศาสนา หรือชาติพันธุ์ ผู้วิจัยอาจพิจารณาถอนข้อมูลออกจากผลงานตีพิมพ์หรือพิจารณาไม่ศึกษาค้นกลุ่มนี้

3. นักมานุษยวิทยาควรตระหนักถึงวิธีการศึกษาที่อาจจกัลล้าความเป็นส่วนตัวของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยมากจนเกินไป และพึงตระหนักว่าพวกเขาไม่ได้มีสิทธิที่จะศึกษาทุกปรากฏการณ์ และไม่ควรอ้างเหตุผลของความก้าวหน้าขององค์ความรู้ และเหตุผลทางวิชาการในการมีสิทธิที่จะละเลยผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย นอกจากนี้ ควรตระหนักด้วยว่างานวิจัยของพวกเขาอาจได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในสนามหรืออาจเป็นสิ่งที่ปรบกวณพวกเขาก็ได้ ประการสำคัญนักมานุษยวิทยาต้องคำนึงว่างานวิจัยต้องไม่ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยรู้สึกว่าเป็นส่วนตัว และพื้นที่ส่วนบุคคลของพวกเขาถูกล่วงละเมิดมากจนเกินไป

4. นักมานุษยวิทยาพึงตระหนักว่าบุคคลที่จะมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยต้องได้รับการชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น วัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น แหล่งทุนวิจัย การใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับ อันตรายหรือความเสียหาย การเก็บรักษาข้อมูล การรักษาความเป็นส่วนตัว และความลับ ก่อนที่จะให้ความยินยอมโดยอย่างเป็นทางการ สิ่งนี้สะท้อนถึงการไว้วางใจและการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย และบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยที่นักมานุษยวิทยาสนิทสนมและไว้วางใจเชื่อใจสามารถให้ความยินยอมด้วยวาจา สิ่งสำคัญที่พึงตระหนักคือ การให้ความยินยอมหลังจากที่งานวิจัยเสร็จสิ้นและเผยแพร่แล้วไม่ถือว่าเป็นการให้ความยินยอม นอกจากนี้ ยังมีบางกรณีที่สามารถขอความยินยอมภายหลังได้ เช่น การสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะและถ่ายภาพเหตุการณ์ดังกล่าวและนักวิจัยไม่สามารถขอความยินยอมก่อนได้ สิ่งสำคัญคือในการทำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่ใช้เวลาใน

การศึกษายาวนาน นักมานุษยวิทยาต้องพิจารณาว่าการขอความยินยอมนั้นเป็นกระบวนการไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วจบ ในการถ่ายภาพและบันทึกวีดิทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกข้อมูลเพื่อใช้ในงานวิจัยหรือเพื่อผลิตภาพยนตร์ชาติพันธุ์วรรณนา (ethnographic films) หรือเผยแพร่ในรูปของงานเขียนที่มีภาพประกอบ นักวิจัยต้องแจ้งและขออนุญาตจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และก่อนที่จะเริ่มงานวิจัย นักมานุษยวิทยาต้องศึกษาล่วงหน้าเกี่ยวกับบรรทัดฐานที่ส่งผลให้มุมมองในเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะแตกต่างกันระหว่างผู้วิจัยและผู้คนที่พวกเขาศึกษา นอกจากนี้ การให้ความหมายต่างกันในเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะที่อาจนำไปสู่ประเด็นทางจริยธรรมการวิจัยของงานวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาไซเบอร์ (cyber ethnography) ที่ได้ข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ในอินเทอร์เน็ตรวมทั้งการเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นที่สัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

5. นักมานุษยวิทยาพึงตระหนักว่าผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยคนอื่น ๆ ควรมีสិทธิที่จะไม่เปิดเผยชื่อ สิทธิที่จะได้รับการปกป้องความเป็นส่วนตัวและความลับของพวกเขา ดังนั้น จึงไม่ควรละเมิดพื้นที่ส่วนตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล นักมานุษยวิทยาควรคาดการณ์ถึงความเสี่ยงที่อาจส่งผลต่อความลับและ การปกปิดชื่อของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย นอกจากนี้ ต้องพิจารณาตัดข้อมูลบางส่วนเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและความลับของอาสาสมัครรวมถึงมาตรการที่เหมาะสมในการเก็บรักษาข้อมูลให้ปลอดภัยทั้งระหว่างการทำวิจัยและหลังการทำวิจัย ทั้งนี้ อาจรวมถึงการใช้นามสมมติและวิธีการทางเทคนิคเพื่อไม่ให้ข้อมูลสามารถเชื่อมโยงไปถึงผู้ให้ข้อมูลได้ กระนั้น นักวิจัยต้องชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลรับทราบถึงแม้จะใช้นามสมมติในบันทึกสนามหรือในเอกสารที่เผยแพร่เกี่ยวกับงานวิจัย แต่ก็ไม่สามารถปกปิดอัตลักษณ์ของพวกเขาได้โดยสิ้นเชิง และในระยะยาวหากนักวิจัยวางแผนว่าจะเผยแพร่บันทึกสนามหรือบันทึกอื่น ๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูลก็ควรแจ้งรายละเอียดดังกล่าวให้บุคคลทราบก่อนขอความยินยอม

6. นักมานุษยวิทยาไม่ควรแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มบุคคล และผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยอื่น ๆ และควรให้สิ่งตอบแทนที่บุคคลเหล่านั้นให้การช่วยเหลือและสละเวลาเข้าร่วมงานวิจัย

7. นักมานุษยวิทยาพึงตระหนักว่าผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยมีผลประโยชน์ในทางกฎหมายและสิทธิในข้อมูล สิ่งที่ถูกบันทึก และสิ่งตีพิมพ์ ถึงแม้ว่าสิทธิเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามข้อตกลงและตัวบทกฎหมาย สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ ก่อนการสัมภาษณ์ นักวิจัยต้องแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของเขาภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์และการปกป้องข้อมูลของประเทศที่ทำวิจัย และควรแจ้งให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยทราบว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกนำไปใช้ทำอะไรบ้าง เช่น งานวิจัย การศึกษา การตีพิมพ์ หรือการออกอากาศ รวมถึงแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่าพวกเขาได้รับอนุญาตให้ดูต้นฉบับของการสัมภาษณ์หรือบันทึกสนาม ให้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาหรือเอาข้อความบางส่วนออก รวมทั้งสามารถให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้ และควรเปิดโอกาสให้พวกเขาให้คำแนะนำหรือปรึกษาก่อนการตีพิมพ์ผลงาน

8. นักมานุษยวิทยาควรพยายามให้คนในชุมชน วัฒนธรรม หรือสังคมที่ศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการดำเนินการโครงการวิจัยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพึงตระหนักว่าพันธะหน้าที่ของนักมานุษยวิทยามีได้มิได้จบลงหลังจากที่เก็บข้อมูลในสนามเสร็จหรือหลังจากที่โครงการวิจัยเสร็จสมบูรณ์เท่านั้น

จะเห็นได้ว่า หลักจริยธรรมของ ASA แตกต่างจากของ AAA ตรงที่ไม่เน้นสร้างหลักจริยธรรมที่มีลักษณะควบคุมหรือบังคับ และถูกออกแบบให้มีจุดยืนเพื่อให้ความรู้และเน้นให้นำไปปฏิบัติได้จริง (Akeroyd, อ้างถึงใน Mills, 2003) ประเด็นที่น่าสนใจได้แก่ หลักจริยธรรมของ ASA ให้ความสำคัญกับการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ในขณะที่หลักจริยธรรมของ AAA ไม่ได้ระบุถึงประเด็นนี้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม หลักจริยธรรมทั้งของ AAA และ ASA ที่นำเสนอไปข้างต้นส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่อิงอยู่กับรายงานเบลมองต์ที่นำเสนอไปแล้วข้างต้น เพียงแต่ยังไม่สะท้อนถึงหลักความยุติธรรมมากนัก รวมทั้งยังมีรายละเอียดปลีกย่อยอันเนื่องมาจากลักษณะของการวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ค่อนข้างแตกต่างจากการวิจัยในมนุษย์ทางด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และสาขาวิชาอื่นๆ ในสังคมศาสตร์ อนึ่ง การเลือกนำเสนอเฉพาะหลักจริยธรรมของสมาคมวิชาชีพทางมานุษยวิทยาในสองประเทศดังกล่าวมิได้หมายความว่าหลักจริยธรรมของสมาคม

ของสาขาวิชาย่อยในมานุษยวิทยา¹⁹ และสมาคมมานุษยวิทยาในประเทศอื่น ๆ ไม่มีความสำคัญ เหตุผลที่ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงเนื่องจากสมาคมมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ เช่น สมาคมมานุษยวิทยาออสเตรเลีย²⁰ สมาคมมานุษยวิทยานิวยอร์ก²¹ สมาคมมานุษยวิทยาญี่ปุ่น²² หรือแม้แต่คณะกรรมการยุโรป (European Committee) (Iphofen, 2015) ล้วนวางหลักจริยธรรมของตัวเองบนพื้นฐานของรายงานเบลมอนต์และหลักจริยธรรมของ AAA และ ASA ที่ได้กล่าวมา เพียงแต่มีรายละเอียดปลีกย่อยหรือจุดเน้นเพิ่มเติม เช่น สมาคมมานุษยวิทยาแคนาดา (The Canadian Anthropology Society) ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้พัฒนาหลักจริยธรรมเป็นของตนเอง แต่ก็อิงอยู่กับหลักจริยธรรมในระดับสถาบันและหลักจริยธรรมของสภาวิจัยของประเทศ²³ ยกเว้นสมาคมนักมานุษยวิทยาสังคมแห่งภาคพื้นยุโรป (The European Association of Social Anthropologists) ซึ่งปฏิเสธที่จะจัดทำหลักจริยธรรมการวิจัย แต่มีจุดยืนในการเป็นตัวกลางที่สร้างเครือข่ายทางจริยธรรม (ethics network)²⁴ ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิด

¹⁹ อาทิ มานุษยวิทยาทัศนศึกษา (visual anthropology) มานุษยวิทยานิติวิทยาศาสตร์ (forensic anthropology) มานุษยวิทยากายภาพ (physical anthropology) และมานุษยวิทยาธุรกิจ (business anthropology)

²⁰ <http://www.aas.asn.au/about-aas/code-of-ethics> และ http://www.aas.membes2.com.au/public/36/files/AAS_Code_of_Ethics-2012.pdf

²¹ <http://www.asaanz.org/code-of-ethics>

²² <http://www.jasca.org/onjasca-e/ethics-e.html>

²³ เรียกว่า Tri-Council Policy Statement ซึ่งเป็น guidelines ที่กำหนดโดยสภาวิจัยทั้งสามของประเทศ อันได้แก่ 1) Canadian Institutes of Health Research 2) Natural Sciences and Engineering Research Council of Canada และ 3) Social Sciences and Humanities Research Council of Canada และสอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยสากล มีข้อน่าสังเกตคือ guidelines ดังกล่าวได้มีอยู่หนึ่งบทที่กล่าวถึงหลักจริยธรรมสำหรับการทำวิจัยกับชนพื้นเมืองของแคนาดา (http://www.pre.ethics.gc.ca/pdf/eng/tcps2-2014/TCPS_2_FINAL_Web.pdf) ในขณะที่นักมานุษยวิทยาแคนาดาจำนวนหนึ่งเลือกที่จะอิงอยู่กับหลักจริยธรรมของสมาคมมานุษยวิทยาระดับชาติอื่น ๆ เช่น สมาคมมานุษยวิทยากายภาพแคนาดา (<http://www.capa-acap.net/ethics-physical-anthropology-0>) ปัจจุบันสมาคมมานุษยวิทยาแคนาดาได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อศึกษาความเป็นไปในการกำหนด code of ethics หรือ a statement of ethical principles (<https://cascacultureblog.wordpress.com/2016/05/04/cascas-ethics-taskforce/>)

²⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.easaonline.org/networks/ethics>

การเจรจาและปรับมุมมองที่เกี่ยวกับจริยธรรม โดยเป็นคณะทำงานที่ส่งเสริมให้เกิดการถกเถียงทางจริยธรรมและให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว (Macdonald, 2011) สำหรับประเทศไทย ถึงแม้จะมีหน่วยงานระดับชาติคือศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรฯ ก็ตาม แต่ยังไม่มีความคืบหน้าทางมานุษยวิทยาโดยเฉพาะ เนื่องจากนักมานุษยวิทยาของไทยยังมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับนักมานุษยวิทยาในสังคมตะวันตก นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจุบันมานุษยวิทยาเริ่มมีความคาบเกี่ยวกับสังคมวิทยามากขึ้น นักมานุษยวิทยาในประเทศไทยจึงยังไม่มีหลักจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นโดยสมาคมวิชาชีพของตนเอง และยังคงต้องยึดหลักจริยธรรมในระดับสถาบันที่ไม่เอื้อต่อวิธีการศึกษาของนักมานุษยวิทยามากนัก (Macdonald, 2011; ดูเพิ่มเติมใน บุศรินทร์, 2559) รวมทั้งนโยบายในการประเมินทางจริยธรรมการวิจัยในระดับมหาวิทยาลัยก็ให้ความสำคัญกับงานวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ส่วนใหญ่ใช้วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา น้อยกว่าที่ควรจะเป็น (Macdonald, 2011)

ประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในมานุษยวิทยา

หลังจากที่ได้นำเสนอภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมานุษยวิทยาและจริยธรรมตลอดจน หลักจริยธรรมที่ใช้เป็นกรอบในการทำวิจัยสำหรับนักมานุษยวิทยา และกรอบในการพิจารณาโครงการวิจัยของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยแล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนเสนอประเด็นทางจริยธรรมการวิจัยในมานุษยวิทยาที่นักมานุษยวิทยาและคณะกรรมการจริยธรรมในบริบทสังคมไทยควรพิจารณา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางวิทยาศาสตร์ มานุษยวิทยาเป็นสาขาวิชาที่มีจุดยืนเชิงญาณวิทยาและวิธีวิทยาเฉพาะตัวดังจะเห็นได้จากวิธีการศึกษาเชิง ชาติพันธุ์วรรณา (Suremain, 2014) ที่ได้นำเสนอไปข้างต้น กระนั้น กรอบและแนวทางจริยธรรมของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มักวางอยู่บนพื้นฐานของงานวิจัยประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทดลองทางจิตวิทยาและชีวการแพทย์ (psychological and biomedical experimentation) ซึ่งอาจสร้างความยุ่งยากให้กับนักมานุษยวิทยา (Sponsel, 2016)

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจึงไม่ควรใช้หลักการที่วางอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการค้นทางชีวการแพทย์ซึ่งมองผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยว่าเป็น “subjects” มากำหนดหลักจริยธรรมทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูลในฐานะของ “research participants” ในแง่นี้ ชารอนแมคโดนัลด์ (Sharon Macdonald) ได้ชี้ว่า การใช้หลักจริยธรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับทุกสาขาวิชา (pan-disciplinary ethics regulations) นั้นไม่เอื้อต่อการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ดูเปรียบเทียบกับ บุศรินทร์, 2559) ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลยาวนานอย่างต่อเนื่องและเน้น “ความไม่เป็นทางการ” และอาจทำให้ผู้คนในพื้นที่วิจัยเข้าใจผิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการขอความยินยอมและการใช้นามสมมติ การขอความยินยอมที่กำหนดโดยหลักจริยธรรมของสถาบันนั้นสะท้อนถึงวิธีการวิจัยที่ค่อนข้างแน่นอนตายตัวซึ่งต่างจากวิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา และอาจทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยรู้สึกว่าการถูกลดคุณค่าจากการเป็น “ผู้รู้” (expert) มาเป็นเพียง “ผู้รับการทดลอง” (subject) ในขณะที่การใช้นามสมมติหรือการปกปิดชื่อซึ่งถือว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดีซึ่งกำหนดไว้ในหลักจริยธรรมของหลายสถาบันและสาขานี้ในบางกรณีอาจทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเกิดความรู้สึกว่าการถูกดูหมิ่นและไม่ได้รับการยอมรับ และนักมานุษยวิทยาจะไม่มีวันเข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวจนกว่าจะฝังตัวในสนาม ด้วยหลักการที่เคร่งครัดและมีความเป็นทางการของหลักจริยธรรมดังกล่าว จึงทำให้นักมานุษยวิทยามีสองทางเลือก คือ หนึ่ง แสวงทำตามหลักการในทุกขั้นตอนแต่ในทางปฏิบัติแล้วเลือกที่จะทำวิจัยในแนวทางที่ตัวเองคิดว่าเหมาะสมและมีจริยธรรมที่สุด ทางเลือกนี้ส่งผลให้นักวิจัยถูกมองว่าฝ่าฝืนระเบียบ และสอง ปฏิบัติตามหลักการที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อที่จะทำให้งานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาของตัวเองได้รับการยอมรับและอย่างน้อยที่สุดเพื่อป้องกันไม่ใหกฎเกณฑ์และการนำไปปฏิบัติถูกเบี่ยงเบน (Macdonald, 2011: 81)

2. เวลาที่นักมานุษยวิทยาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า “จริยธรรม” พวกเขามายถึงญาณวิทยา วิธีการเก็บข้อมูลในสนาม และบริบทที่เป็นสถาบันและบริบททางสังคมของมานุษยวิทยา ไม่ได้หมายถึงเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (Caplan 2003) ดังนั้น “จริยธรรมของมานุษยวิทยาจึงมิใช่เป็นเพียงการเชื้อเพลิงแนวทางที่ถูกสร้างขึ้น แต่หมายถึงแก่น

ของสาขาวิชาที่ครอบคลุมญาณวิทยา ทฤษฎี และการปฏิบัติ” (Caplan, 2003: 3) เป็นที่น่าสังเกตว่านักวิชาการรวมทั้งนักมานุษยวิทยาหลายท่านใช้คำว่า “จริยธรรม” (ethics) และ “ศีลธรรม” (moral) แทนกันทั้ง ๆ ที่ทั้งสองคำมีความหมายต่างกัน (Caplan, 2003, Comitas, 2000) กล่าวคือ จริยธรรม เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์หรือหลักประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับในกลุ่มคนหรือกลุ่มวิชาชีพ โดยกฎเกณฑ์ดังกล่าววางอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรม ในขณะที่ศีลธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ อุปนิสัย หรือการกระทำที่ถูกมองว่าดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง อันถือเป็นลักษณะของมนุษย์ผู้มีความรับผิดชอบ โดยศีลธรรมมักเป็นเรื่องที่แฝงฝังอยู่ในแต่ละบุคคล (Comitas, 2000) ในปัจจุบัน การกระทำที่มีจริยธรรม (ethical conduct) ของนักมานุษยวิทยาโดยมากยังเป็นเรื่องของกรรมมีศีลธรรมและมโนธรรมส่วนบุคคล (personal morality and conscience) อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มว่านักมานุษยวิทยาเริ่มคุ้นเคยกับหลักและแนวทางจริยธรรมมากขึ้น (Sponsel, 2016) ด้วยเหตุนี้ นักมานุษยวิทยาจึงมองดูว่าจริยธรรมและศีลธรรมเกี่ยวข้องกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กระนั้น ในบางกรณี ความพยายามปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมก็สวนทางกับการเป็นผู้มีศีลธรรมซึ่งเป็นสำนักผิดชอบชั่วดีส่วนบุคคล เช่น กรณีของ ฟิลลิปป์ บูร์กัวร์ (Phillippe Bourgois) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งใช้เวลาหลายปีในทศวรรษที่ 1980 เพื่อศึกษาประสบการณ์ติดยาและการค้ายาเสพติดของลูกหลานผู้อพยพชาวอเมริกันเชื้อสายเปอโตริโกในเขตฮาร์เล็มตะวันออกของมหานครนิวยอร์ก ถึงแม้ว่าศีลธรรมบอกเขาว่าการเสพติดและการค้ายาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ในมุมมองเชิงจริยธรรม เขาต้องปกป้องความเป็นส่วนตัวและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลเพื่อไม่ให้ได้รับผลกระทบในเชิงลบหรืออันตราย (Bourgois, 2003) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าท้ายที่สุดเรามากดดันใจเมื่พบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมบนพื้นฐานของศีลธรรมซึ่งเป็นสำนักส่วนบุคคล ดังที่แอสตันลีย์ บาร์เรตต์ (Stanley R. Barrett) ชี้ว่า “การที่นักมานุษยวิทยามีส่วนร่วมแบบประชันหน้ากับผู้ให้ข้อมูลและลงล้าเข้าไปในด้านหลังเวทีของชีวิตพวกเขา ทำให้การวิจัยภาคสนามมีมิติของศีลธรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้” (Barrett, 1984: 236)

3. การขอความยินยอมในการวิจัยทางมานุษยวิทยาเป็นการขอความยินยอมแบบไม่เป็นทางการบนพื้นฐานของความไว้วางใจที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยซึ่งใช้เวลาค่อนข้างนานและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลากการวิจัย ไม่ใช่เกิดขึ้นจากกระบวนการขอความยินยอมเพียงไม่กี่นาที ต่างจากการขอความยินยอมตามหลักจริยธรรมของสถาบันที่มีความเป็นทางการและเน้นการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนเพื่อให้ “อาสาสมัคร” มีข้อมูลเพียงพอต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ประสพการณ์ในการทำวิจัยในพื้นที่ชนบทของไอร์แลนด์กว่าสองทศวรรษทำให้มาริลีน ซิลเวอร์แมน (Marilyn Silverman) ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยยอร์ก พบว่าวัฒนธรรมการตรวจประเมินที่ทำโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในระดับสถาบันไม่เอื้อต่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขอความยินยอมที่วางบนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ มาตรฐาน และความเป็นทางการที่ถูกออกแบบขึ้นเพื่อใช้กับโครงการวิจัยส่วนใหญ่ ลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากมุมมองของนักมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน การสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ การเคารพ มารยาท และสิทธิ (Silverman, 2003: 127) เธอชี้ว่าการขอความยินยอมอย่างเป็นทางการ (formal consent) ดังกล่าวมีข้อเสียอยู่สองประการ คือ หนึ่ง เป็นการทำลายมารยาทระหว่างบุคคลเนื่องจากการขอความยินยอมอย่างเป็นทางการสะท้อนถึงการตั้งคำถามต่อความไว้วางใจที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบนพื้นฐานของงานวิจัย หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการปฏิเสธหรือละเลยสิทธิของคนในท้องถิ่นที่ควรยินยอมเข้าร่วมงานวิจัยจากความสนิทสนมคุ้นเคยและการมีส่วนร่วมกับงานของนักมานุษยวิทยา และสอง เนื่องด้วยงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาใช้เวลาต่อเนื่องและยาวนานหลายเดือนหรือหลายปี การให้ความยินยอมอย่างเป็นทางการไม่ว่าจะโดยลายลักษณ์อักษรหรือโดยวาจาที่ได้กระทำไว้ก่อนหน้า จะส่งผลให้ผู้ให้ความยินยอมขาดสิทธิ์ในการเพิกถอนความยินยอมในเวลาต่อมา เช่นเดียวกับสิทธิ์ในการปฏิเสธการมีส่วนร่วมในอดีต หรืออาจกล่าวได้ว่า การขอความยินยอมแบบเป็นทางการเป็นการลดอำนาจของผู้คนและเปิดช่องให้นักวิจัยใช้อำนาจในการข่มเหงทั้ง ๆ ที่ขั้นตอนการขอความยินยอมถูกออกแบบขึ้นเพื่อปกป้องผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยด้วยเหตุนี้ การให้ความยินยอมแบบไม่เป็นทางการและให้ความยินยอมโดยวาจา

จึงเหมาะสมสำหรับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยนักวิจัยต้องขอความยินยอมจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยทุกวันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การให้ความช่วยเหลือร่วมมือ และยอมรับ อันเป็นรูปแบบและลักษณะของการทำวิจัยที่มีศีลธรรมของมานุษยวิทยาซึ่งเป็นที่ยอมรับ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การขอความยินยอมควรทำอย่างต่อเนื่อง เปิดเผย และให้เกียรติผู้ให้ข้อมูล (Silverman, 2003: 117) “จริยธรรมในชีวิตประจำวัน” (everyday ethics) ดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าปราศจากความสัมพันธ์ระหว่างนักมานุษยวิทยาและผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยที่ต่างช่วยกันหล่อหลอมตัวตนและอัตลักษณ์โดยไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน (Silverman, 2003: 127) นอกจากนี้ ในการทำวิจัยที่เน้นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมที่นักวิจัยไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ที่สามารถขอความยินยอมจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยทุกคนได้ อาจขอความขออนุญาตจากผู้นำกลุ่ม หมู่บ้าน หรือชุมชนให้ช่วยประกาศหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผู้วิจัยและรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยให้คนอื่น ๆ ทราบโดยรวมในที่สาธารณะ และหากเป็นไปได้ผู้วิจัยควรขอความยินยอมจากคนเหล่านั้นเป็นรายบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้มั่นใจว่าบุคคลเหล่านั้นอาจเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยและเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริง (University of Toronto Social Sciences and Humanities Research Ethics Board, 2009)

4. ในทัศนะของนักมานุษยวิทยาแล้ว การเคารพในบุคคลมีนัยยะมากกว่าการขอความยินยอมและการชี้แจงหรือให้รายละเอียดที่จำเป็นเกี่ยวกับงานวิจัยก่อนขอความยินยอมจากผู้คน แต่มันคือการเคารพในศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ที่ก่อตัวขึ้นจากความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ความเอื้ออาทร ความห่วงใย และความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างนักวิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ดังที่ฟิลลิปป์ บูร์กัวร์ ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยา แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ลอสแอนเจลิส ให้สัมภาษณ์ในโอกาสเปิดชั้นเรียนมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชั้นแนะนำ ณ มหาวิทยาลัยจอร์จ วอชิงตัน ต่อคำถามเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเคารพและการได้ความไว้วางใจจากผู้คนในย่านฮาร์เล็มตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยของเขาว่า “ถ้าคุณปฏิบัติต่อผู้คนด้วยความเคารพ ผู้คนเหล่านั้นก็จะปฏิบัติต่อคุณด้วยความเคารพเช่นกัน” และในการทำวิจัยในสนามดังกล่าวซึ่งถูกมองว่าอันตราย เต็มไปด้วยความขัดแย้งจากการแบ่งแยก

ชนชาติ (apartheid) การเสกและการขายยาเสพติด รวมทั้งการใช้ความรุนแรงนั้น เขาเชื่อว่าต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสนามอย่างช้า ๆ ระเบิดระว่าง และด้วยความเคารพ (Culture in Global Affairs, 2010) เช่นเดียวกับประสบการณ์ภาคสนามของบุญเลิศ วิเศษปรีชา ในการฝังตัวในพื้นที่วิจัยเพื่อศึกษาคนไร้บ้านซึ่งเขาชี้ว่า “ผู้เขียนตระหนักดีว่าตัวเองไม่มีวันที่จะ “เป็น” คนไร้บ้าน อย่างที่พวกเขา “เป็น” ผู้เขียนเพียงพยายามทำให้พวกเขาวางใจว่า ผู้เขียนมีความตั้งใจจริงที่จะ “เข้าใจ” พวกเขา ไม่รังเกียจพวกเขา ซึ่งความเข้าใจอันนี้จะไม่ทำร้ายพวกเขา และจะทำให้สังคมมองเขาอย่างเข้าใจและเห็นใจมากขึ้น เมื่อผู้เขียน “สอบผ่าน” ในความรู้ลึกของพวกเขาแล้ว พวกเขาจะเป็นฝ่ายห่วงใยผู้เขียนเอง” (บุญเลิศ, 2552: 36) อีกหนึ่งตัวอย่างที่สะท้อนถึงการเคารพในบุคคลที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ว่านักมานุษยวิทยากับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ได้แก่ กรณียของออสการ์ เลวิส (Oscar Lewis) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันซึ่งศึกษาคนในชุมชนแออัดในเมืองหลวงของประเทศเม็กซิโกในช่วงทศวรรษ 1960 และได้เขียนหนังสือชื่อ *The Children of Sanchez* อย่างไรก็ดี หลังจากที่มีการตีพิมพ์หนังสือเรื่องนี้เป็นภาษาสเปน เขาถูกกล่าวหาโดยหน่วยงานภาครัฐของเม็กซิโกว่าหมิ่นประมาทหน่วยงานภาครัฐและวิถีชีวิตเม็กซิกัน เป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ เป็นสายลับจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเพื่อทำลายเม็กซิโก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อกล่าวหาที่ว่าครอบครัวซานเชส (Sanchez) ซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องราวในหนังสือไม่มีอยู่จริงแต่ถูกสร้างขึ้นมา ข้อกล่าวหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงเขาและวงการมานุษยวิทยาอเมริกันเป็นอย่างมาก และเขาต้องใช้เวลาอันยาวนานในการต่อสู้จนท้ายที่สุดก็สามารถบล้างคำกล่าวหาดังกล่าวได้เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหลายฝ่ายรวมทั้งจากสมาชิกของครอบครัวซานเชส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมานูเอล (Manuel) สมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวที่ยอมเปิดเผยตัวตนต่อสาธารณะเพื่อพิสูจน์ว่าออสการ์ไม่ได้สร้างข้อมูลเพื่อเขียนหนังสือดังกล่าว (Comistas, 2000: 9-15)

5. การปกปิดชื่อจริงหรือใช้นามสมมติสำหรับผู้ร่วมงานวิจัยและสถานที่ซึ่งเป็นสนามของนักมานุษยวิทยา สะท้อนถึงการมีมาตรการรักษาความเป็นส่วนตัวและปกป้องความลับของอาสาสมัครตามหลักจริยธรรมการวิจัยซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการเคารพในบุคคลเท่านั้นแต่ยังป้องกันความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดเผย

ตัวตนของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ในอีกแง่หนึ่งถึงแม้จะมีความพยายามปกปิดชื่อหรือใช้นามสมมติและป้องกันความเสี่ยงอย่างเคร่งครัด แต่ความเป็นจริงอาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจทำให้ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยได้รับผลกระทบเช่นกันดังกรณีข้อกล่าวหาเกี่ยวกับหนังสือ The Children of Sanchez ที่ได้รับความสนใจในวงกว้าง ส่งผลให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับของเม็กซิโกส่งนักข่าวไปสืบสาวหาชุมชนแออัดที่เป็นสนามของออสการ์ รวมทั้งสืบสาวหาบุคคลที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวจนสามารถเชื่อมโยงไปถึงสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวซานเซส คือมานูเอล การคุกคามจากสื่อมวลชนทำให้สมาชิกของครอบครัวซานเซส ยกเว้นมานูเอลตัดสินใจย้ายออกจากชุมชนแออัดแห่งนั้นและอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ

ในกรณีของผู้เขียน การปกปิดชื่อจริงของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยโดยใช้นามสมมติไม่ได้นำไปสู่ประเด็นปัญหาแต่อย่างใด แต่ปัญหาที่พบเกิดจากการจงใจเปิดเผยชื่อจริงของหมู่บ้านซึ่งเป็นสนามวิจัยสำหรับวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของผู้เขียน (Cadchumsang, 2011) ในการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกยื่นข้อสงสัยอย่างหนักแน่นว่าผู้เขียนต้องใช้นามสมมติสำหรับหมู่บ้านที่ศึกษาแม้ว่าผู้ที่คุ้นเคยกับสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ดังกล่าวจะสามารถบ่งชี้ได้ว่าเป็นหมู่บ้านใดก็ตาม ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เห็นชอบว่าควรใช้ชื่อจริง และประเด็นของการใช้ชื่อจริงของหมู่บ้านก็ไม่ถูกทักท้วงหรือตั้งคำถามโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัย การปะทะกันระหว่างหลักการทางจริยธรรมทั้งในระดับสถาบันรวมทั้งจริยธรรมของมนุษยวิทยาและจุดยืนทางวิชาการสร้างความรู้สึกขัดแย้งในใจของผู้เขียนเป็นอย่างมาก การตัดสินใจใช้นามสมมติสำหรับพื้นที่วิจัยทำให้ประเด็นสำคัญของงานวิจัยหายไปส่วนหนึ่ง เนื่องจากชื่อของหมู่บ้านสัมพันธ์กับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และสำนึกความเป็นชาติของคนในพื้นที่แห่งนี้ ถึงแม้ไม่เห็นด้วย แต่ท้ายที่สุดผู้เขียนจำต้องแก้ไขวิทยานิพนธ์ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องบิดเบือนข้อมูลบางส่วนเพื่อให้ยังคงเป็นไปตามหลักจริยธรรมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิท่านนั้น

6. หัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของการทำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาคือการสร้างความสัมพันธ์ในสนามกับผู้คนด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะคาดการณ์ประเด็นทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นในการทำวิจัย โดยอาจเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดอย่างต่อเนื่องตลอดการทำวิจัยในสนามก็ได้ (Iphofen, 2015) ดังนั้น คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยควรมีความยืดหยุ่นให้มากขึ้นในการพิจารณาโครงการวิจัยทางมานุษยวิทยา เช่น ตระหนักในข้อจำกัดของการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในช่วงการทำวิจัย แต่หากผู้วิจัยสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าก็ควรชี้แจงให้คณะกรรมการรับทราบ และควรอธิบายให้ชัดเจนถึงวิธีการเข้าไปยังสนามและวิธีการทำให้คนในพื้นที่วิจัยคุ้นเคยกับการปรากฏตัวของนักวิจัยและลักษณะของงานวิจัย นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญที่นักวิจัยพึงตระหนัก ได้แก่ 1) ในขณะสังเกตอย่างมีส่วนร่วม นักมานุษยวิทยาไม่ได้เป็นเพียงแค่นักวิจัยเท่านั้นแต่มีหลายสถานภาพและบทบาท 2) ต้องอ่อนไหวต่อความแตกต่างทางอายุ เพศสภาพ ชนชั้น สุขภาพ และวัฒนธรรม ที่อาจนำไปสู่ประเด็นทางจริยธรรม 3) ในกรณีเกิดความขัดแย้งของหลักจริยธรรมจนส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ศึกษา นักวิจัยสามารถยกเว้นจริยธรรมดังกล่าวได้ 4) ตระหนักถึงบทบาทและสัมพันธภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลารวมทั้งประเด็นทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (University of Toronto Social Sciences and Humanities Research Ethics Board 2009)

7. ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมการตรวจประเมินที่แพร่กระจายไปทั่วโลกในปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาต้องเผชิญกับประเด็นทางจริยธรรมที่หลากหลายและท้าทายมากยิ่งขึ้นอันเป็นผลมาจากการที่นักมานุษยวิทยาทำงานนอกบริบทมหาวิทยาลัยและทำงานร่วมกับนักวิชาการในสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น การมีสาขาวิชาย่อย (subfields) ของมานุษยวิทยาเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงของ “สนาม” จากชุมชน บุพกาลที่ไกลโพ้น (alien primitive communities) (Comitas, 2000: 9) มาเป็นสังคมหรือองค์กรสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อน หรือแม้แต่โลกไซเบอร์ จากสนามเพียงแห่งเดียวมาเป็นสนามที่หลากหลายพื้นที่ รวมทั้งสนามซึ่งไม่มีที่ตั้งแน่นอนแต่นักวิจัยต้องเคลื่อนย้ายพร้อมกับผู้คนที่ศึกษา ตลอดจนการมีกลุ่มผู้คนที่ศึกษามีความหลากหลายมากขึ้นทั้งในมิติเพศสภาพ เพศวิถี และชาติพันธุ์ รวมทั้งคนชายขอบ

กลุ่มต่าง ๆ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าในสังคมไทย นักมานุษยวิทยาควรตระหนักถึงความสำคัญและให้ความสนใจที่จะเรียนรู้หลักจริยธรรมการวิจัยทั้งของแวดวงมานุษยวิทยาและสากลให้มากขึ้น รวมทั้งควรแสดงบทบาทให้มากขึ้นทั้งในระดับสถาบันการศึกษา เช่น ร่วมเป็นคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย และระดับชาติ เช่น ร่วมจัดทำหรือแสดงความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติการวิจัยในคนหรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันควรส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนและอบรมเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในแวดวงมานุษยวิทยาให้กับนักศึกษาทุกระดับและให้กับนักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปให้มากขึ้น โดยอาจแทรกไว้ในเนื้อหาของการเรียนการสอนในรายวิชาระเบียบวิธีวิจัย หรือวิชาสัมมนา หรือจัดให้มีสัมมนาหรือการประชุมวิชาการในประเด็นดังกล่าว และที่ขาดไม่ได้คือควรผลักดันให้ก่อตั้งสมาคมมานุษยวิทยาในเชิงวิชาชีพเพื่อจะได้นำไปสู่การพัฒนาแนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสาขาวิชามานุษยวิทยา

บทสรุป

ในโลกวิชาการในสังคมตะวันตก แต่เดิมนักมานุษยวิทยาไม่ค่อยสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเท่าที่ควรโดยพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับสาขาวิชาของตนว่าเป็นชุมชนของผู้มีศีลธรรม บริบททางสังคมและการเมืองของโลกและในประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรส่งผลให้นักมานุษยวิทยาวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของนักวิจัยซึ่งถูกมองว่าไร้ซึ่งจริยธรรมอย่างหนักจากการมีส่วนร่วมกับพันธกิจลับของรัฐบาล รวมทั้งแวดวงมานุษยวิทยาเองก็ถูกตั้งคำถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมวิจัยของสาขาวิชา ด้วยเหตุนี้สมาคมมานุษยวิทยาในสองประเทศดังกล่าวจึงได้พัฒนาหลักจริยธรรมซึ่งสอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสากลเพื่อใช้เป็นแนวทางให้นักมานุษยวิทยาทำวิจัยโดยมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีส่วนร่วมงานวิจัย จนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของแวดวงมานุษยวิทยามากขึ้นทุกขณะ (Harris-Jones, 2017) ส่งผลให้นักมานุษยวิทยาบางส่วน (เช่นเดียวกับนักวิชาการส่วนใหญ่ในสาขาวิชาอื่น ๆ) ยอมที่จะปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

วิจัยในมนุษย์ที่กำหนดโดยสถาบันซึ่งอิงอยู่กับหลักสากลที่มีความเป็นทางการและเป็นมาตรฐานเดียวกัน และพบว่าพวกเขามักประสบปัญหาเนื่องจากหลักจริยธรรมดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิธีการศึกษาของตน ด้วยเหตุนี้ นักมานุษยวิทยาอีกส่วนหนึ่งจึงเลือกที่จะเป็นผู้กระทำการโดยให้ความหมายและมีปฏิบัติการเกี่ยวกับจริยธรรมที่เลื่อนไหลไปตามบริบทของความสัมพันธ์และสถานการณ์จริงที่เผชิญในสนามทั้งที่เป็นพื้นที่จริงและเสมือนจริง ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่แวดวงมานุษยวิทยาของไทยควรมีสมาคมวิชาชีพเพื่อเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการพัฒนาแนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่ไม่เพียงวางอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมการวิจัยในระดับสากลเท่านั้น แต่ต้องสอดคล้องกับญาณวิทยาและวิธีวิทยาของมานุษยวิทยาด้วย รวมทั้งร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ อาทิ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และสถาบันการศึกษาในการเผยแพร่ความรู้และจัดการฝึกอบรมด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ให้กับนักมานุษยวิทยาและนักวิชาการในศาสตร์แขนงอื่นที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่างานวิจัยทางมานุษยวิทยาเปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่ง “เมื่อทำด้วยความระมัดระวังหรืออ่อนไหว มานุษยวิทยาจะเป็นศาสตร์ที่มีมนุษยธรรมมากที่สุด แต่หากทำด้วยความไม่รอบคอบ ก็จะมีอานุภาพทำลายล้าง” (Barrett, 1984: 236) ทั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยทางมานุษยวิทยาให้ความสำคัญกับฝั่งตัวในสนามของนักวิจัยเป็นเวลานานอย่างต่อเนื่องเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ผ่านวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสนทนาพูดคุยในชีวิตประจำวันอาจส่งผลกระทบต่อผู้ให้มีส่วนร่วมในงานวิจัยหรือคนอื่น ๆ ในพื้นที่วิจัยทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ด้วยเหตุนี้หลักจริยธรรมจึงมีความสำคัญเพราะจะช่วยให้ นักมานุษยวิทยาได้บทพวนและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคล ประโยชน์โดยตรงที่ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยจะได้รับ รวมทั้งความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจนก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยและชุมชนของพวกเขา (Harris-Jones, 2017) ตลอดจนมีมาตรการหรือวิธีการป้องกันความเสี่ยงเหล่านั้นไว้ล่วงหน้า ขณะเดียวกัน หากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเข้าใจตรรกะที่อยู่เบื้องหลังวิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยา การพิจารณาโครงการวิจัยทางมานุษยวิทยาจะดำเนินไปด้วยความยืดหยุ่นซึ่งจะส่งผลให้หลักจริยธรรมสามารถปฏิบัติได้จริงและเอื้อต่อการทำวิจัย และอาจช่วยลดความรู้สึกลึกปฏิเสธร่วมวัฒนธรรมการตรวจ

ประเมินในวงการมานุษยวิทยาของไทยให้น้อยลง การพบกันคนละครึ่งทางของทั้งสองฝ่ายมิใช่เพื่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในการคงไว้ซึ่งความถูกต้องของหลักจริยธรรม หรือมิใช่เพื่อนักมานุษยวิทยาในการแสดงถึงการมีจริยธรรมบนจุดยืนทางวิชาการและศีลธรรมของตัวเอง แต่ทั้งสองฝ่ายต้องร่วมมือกันเพื่อปกป้องสิทธิสวัสดิภาพ และความปลอดภัยของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

จักรพันธ์ ชัดชุมแสง เป็นอาจารย์ประจำกลุ่มวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาสังคมศาสตร์ และนักวิจัยศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขามานุษยวิทยา จาก University of Toronto ประเทศแคนาดา

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรัมย์. (2559). 'จริยวิธี': ทางสองแพร่งจริยธรรมการวิจัยและความ
เป็นธรรมกับการเมืองเรื่องเชื้อนในลาว. **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา**
35(1), 171-197.
- ธาดา สืบหลินวงศ์ และคณะ. (2551). **แนวทางจริยธรรม การทำวิจัยในคน
ในประเทศไทย พ.ศ. 2550**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
นิติ ภาวครพันธ์. 2545. "ตัวเรา" ปะทะ "ตัวเขา". ใน **คนใน: ประสบการณ์ภาคสนาม
ของนักมานุษยวิทยาไทย**. ปรีดา เฉลิมเผ่า กอหนันตกุล, บรรณาธิการ.
หน้า 163-198. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. 2552. **โลกของคนไร้บ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร (องค์การมหาชน).
- บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล. (2559). จริยธรรมระดับปฏิบัติการ: ประสบการณ์วิจัย
ภาคสนามกับชุมชนข้ามแดนบริเวณชายแดนไทยและรัฐฉาน ประเทศพม่า.
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 35(1), 147-169.

- ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (2545). อัตลักษณ์ซ้อนของนักมานุษยวิทยาในบ้านเกิด. ใน **คนใน**: อนันตกุล, บรรณาธิการ. หน้า 199-229. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ยศ สันตสมบัติ. (2545). มานุษยวิทยาไทยกับงานวิจัยภาคสนาม. ใน **คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของ นักมานุษยวิทยาไทย**. ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บรรณาธิการ. หน้า 77-111. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- _____. (2543). **หลักข้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในได้คง**. กรุงเทพฯ: วิถีทรรศน์.
- _____. (2534). **แม่หญิงสีขาวดำ: ชุมชน และการค้าประเวณีในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย โชควิวัฒน์ และทิพิชา โปษานนท์ (แปล). (2551). **รายงานเบลมอนต์ (The Belmont Report)**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการร่วมพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนของประเทศไทย. (2561). **สำนักงานคณะกรรมการร่วมพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนของประเทศไทย (CREC)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2561, จาก <http://www.crecthai-research.org/home.php>.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2560). **ร่างพระราชบัญญัติการวิจัยในคน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2561, จาก [http://www.nrct.go.th/Portals/0/data/07-part1/ร่าง%20พ.ร.บ. การวิจัยในมนุษย์%20 พ.ศ.%20...%20 \(สำหรับรับฟังความคิดเห็น\).pdf](http://www.nrct.go.th/Portals/0/data/07-part1/ร่าง%20พ.ร.บ. การวิจัยในมนุษย์%20 พ.ศ.%20...%20 (สำหรับรับฟังความคิดเห็น).pdf).
- สายพิน ศุพุทธมงคล. (2542). **คุกกับคน: อำนาจและการต่อต้านชัดเจน**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). มองข้ามวัฒนธรรมสู่การเรียนรู้ที่ชายขอบของสังคมไทย. ใน **คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย**. ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บรรณาธิการ. หน้า 35-75. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

- American Anthropological Association. (2012). **Principles of Professional Responsibility**. Retrieved March 9, 2018, from <http://ethics.americananthro.org/category/statement>.
- _____. (2009). **Code of Ethics of the American Anthropological Association**. Retrieved March 9, 2018, from <http://s3.amazonaws.com/rdcms-aaa/files/production/public/FileDownloads/pdfs/issues/policy-advocacy/upload/AAA-Ethics-Code-2009.pdf>.
- _____. (2005). **AAA Rescinds Acceptance of the El Dorado Report**. Retrieved May 1, 2018, from http://web.archive.org/web/20150506073935/http://www.aaanet.org:80/stmts/05ref_eldorado.htm.
- Amdur, Robert and Elizabeth A. Bankert. (2011). 3rd ed. **Institutional Review Board: Member Handbook**. Sudbury, MA: Jones and Bartlett.
- Association of Social Anthropologists of the United Kingdom and the Commonwealth. (2011). **Ethical Guidelines for Good Research Practice**. Retrieved May 1, 2018, from <https://www.theasa.org/downloads/ASA%20ethics%20guidelines%202011.pdf>.
- Berrett, Dan. (2011). **Anthropologists Consider a New Code of Ethics**. Retrieved May 11, 2018, from <https://www.chronicle.com/article/Anthropologists-Consider-a-New/129857>.
- Barrett, Stanley R. (1984). **The Rebirth of Anthropological Theory**. Toronto: University of Toronto Press.
- Boas, Franz. (1919). "Correspondence: Scientists as Spies." **The Nation** (December 20): 797.
- Bourgois, Phillipe. (2003). **In Search of Respect: Selling Crack in El Bario**. 2nd ed. New York: Cambridge University Press.

- Brown, Nina et al. (2017). **Perspectives: An Open Invitation to Cultural Anthropology**. Arlington, VA: American Anthropological Association.
- Cadchumsang, Jaggapan. (2011). **People at the Rim: A Study of Tai Ethnicity and Nationalism in a Thai Border Village**. Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, University of Toronto, Canada.
- Caplan, Pat. (2003). Introduction: Anthropology and Ethics. *In The Ethics of Anthropology: Debates and dilemmas*. Pat Caplan, ed. Pp. 1-33. London: Routledge.
- Clifford, James and George Marcus (eds). (1986). **Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography**. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Comitas, Lambros. (2000). Ethics in Anthropology: Dilemmas and Conundrums. *In Ethics and Anthropology: Facing Future Issues in Human Biology, Globalism, and Cultural Property*. Anne-Marie Cantwell, Eva Friedlander and Madeleine L. Tramm, ed. Pp. 196-210. New York: New York Academy of Sciences.
- Culture in Global Affairs. (2010). In Search of Respect: An Interview with Philippe Bourgois. Retrieved May 15, 2018, from <https://anthropologyworks.com/2010/11/24/in-search-of-respect-an-interview-with-philippe-bourgois-3>.
- Dreger, Alice. (2011). Darkness's Descent on the American Anthropological Association. **Human Nature** (22), 225-246.
- Ferraro, Gary and Susan Andreatta. (2010). **Cultural Anthropology: An Applied Perspective**. 8th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- Harris-Jones, Joshua. (2017). **Anthropology and Ethics**. Retrieved May 18, 2018, from <http://harrisjonesanthropology.com/2017/11/anthropology-ethics>.

- Haviland, William A. et al. (2010). **The Essence of Anthropology**. 2nd ed. Belmont, CA:Wadsworth.
- Iphofen, Ron. (2015). **Research Ethics in Ethnography/Anthropology**. Retrieved May 1, 2018, from http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/hi/ethics-guide-ethnog-anthrop_en.pdf
- Macdonald, Sharon. (2011). Making Ethics. *In Ethnographic Practice in the Present*. Marit Melhuus, Jon P. Mitchell and Helena Wulff, ed. Pp. 80-94. New York: Berghahn Books
- Mills, David. (2003). 'Like a Horse in Blinkers'?: A Political History of Anthropology's Research Ethics. *In The Ethics of Anthropology: Debates and dilemmas*. Pat Caplan, ed. Pp. 37-54. London: Routledge.
- New World Encyclopedia. (2017). **Colin Turnbull**. Retrieved May 4, 2018, from http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Colin_Turnbull.
- Nugent, Stephen. (2003). The Yanomami: Anthropological Discourse and Ethics. *In The Ethics of Anthropology: Debates and dilemmas*. Pat Caplan, ed. Pp. 77-95. London: Routledge.
- Ortner, Sherry. (2016). **Historical Contexts, Internal Debates, and Ethical Practice**. HAU: Journal of Ethnographic Theory 6(2), 29-39.
- Perlman, Devid. (2000). **Anthropology Community Upset Over Ethics Scandal / IsolatedIndians were Corrupted, writer says**. Retrieved May 5, 2018, from <https://www.sfgate.com/news/article/Anthropology-Community-Upset-Over-Ethics-Scandal-3238319.php>.
- Shannon, Napoleon. (1968). *Yanomamo, the Fierce People*. New York: Holt, Rinehart andWinston.
- Silverman, Marilyn. (2003). **Everyday Ethics: A Personal Journey in Rural Ireland, 1980-2001**. *In The Ethics of Anthropology: Debates and dilemmas*. Pat Caplan, ed. Pp. 115-132. London: Routledge.

- Sponsel, Leslie E. (2016). **Ethics**. Retrieved April 4, 2018, from <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567-0043.xml>.
- Strathern, Marilyn, ed. (2000). **Audit Culture: Anthropological Studies in Accountability, Ethics and the Academy**. New York: Routledge.
- Suremain, Charles-Édouard de. (2014). **Ethics in Ethnography: Anthropology Confronted by Its “Little Demons”** (Examples from Latin America). *AnthropoChildren* 4 Retrieved April 4, 2018, from <https://popups.uliege.be/2034-8517/index.php?id=2037>.
- University of Toronto Social Sciences and Humanities Research Ethics Board (SSH REB). (2009). **Guidelines for Ethical Conduct in Participant Observation**. Retrieved April 19, 2018, from <http://www.research.utoronto.ca/wp-content/uploads/2009/03/Participant-Observation-Guidelines.pdf>.
- Wax, Murray L. (2018). **Some Issues and Sources on Ethics in Anthropology**. Retrieved May 15, 2018, from <http://www.americananthro.org/ParticipateAndAdvocate/Content.aspx ?ItemNumber=2104>.